

Regeringens proposition

2000/01:108

Åtgärder mot inställda huvudförhandlingar i
brottmål vid tingsrätterna m.m.

Prop.
2000/01:108

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 22 mars 2001

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen ett antal ändringar i rättegångsbalken och delgivningslagen (1970:428) som syftar till att minska antalet inställda huvudförhandlingar i brottmål vid tingsrätterna. Förslagen innebär i huvudsak följande. Kravet på utevaro vid ett tidigare tillfälle för att domstolen skall kunna döma till fängelse i den tilltalades utevaro tas bort. Möjligheterna till uppskov med huvudförhandling i mål där den tilltalade är anhållen eller häktad föreslås mjukas upp för mer omfattande mål. Slutligen föreslås att tingsrätt skall kunna använda förenklad delgivning i de fall där den tilltalade i samband med föreläggande av ordningsbot eller utredning av ett brott som enligt 48 kap. 13 § rättegångsbalken kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i tingsrätten i händelse av att åtal väcks.

Vidare föreslår regeringen, som ett led i pågående reformering av domstolsväsendet, att det genom en förordning skall kunna bestämmas att ett ärende om företagsrekonstruktion, skuldsanering eller felparkering skall handläggas av en annan tingsrätt än den tingsrätt som enligt de nu gällande reglerna är behörig. En förutsättning skall dock vara att de båda tingsrätterna har sina domkretsar inom samma län.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428).....	10
2.3	Förslag till lag om ändringen i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift.....	12
2.4	Förslag till lag om ändring i skuldsaneringslagen (1994:334).....	13
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion	14
3	Ärendet och dess beredning	15
4	Bakgrund	15
5	Överväganden och förslag.....	18
5.1	När den tilltalade uteblir från huvudförhandlingen	18
5.2	Tidsfristen för huvudförhandling i mål med häktad	25
5.3	Häktning vid lindriga brott	26
5.4	Uppdelning av handläggningen i brottmål.....	28
5.5	Förenklad delgivning i brottmål	31
5.6	Vissa forumregler.....	37
6	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	42
7	Ekonomiska konsekvenser	42
8	Författningskommentar	43
8.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	43
8.2	Förslaget till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428).....	44
8.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift.....	44
8.4	Förslaget till lag om ändring i skuldsaneringslagen (1994:334).....	44
8.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion	45
Bilaga 1	Förslag till lagtext i promemorian Inställda huvudförhandlingar – förslag till åtgärder.....	46
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Inställda huvudförhandlingar – förslag till åtgärder	53
Bilaga 3	Promemorian Vissa processrättsliga frågor rörande forumregler	54
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Vissa processrättsliga frågor rörande olika forumregler	64
Bilaga 5	Lagrådsremissens lagförslag.....	65

Bilaga 6	Lagrådets yttrande	75	Prop. 2000/01:108
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 mars 2001	76	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i delgivningslagen (1970:428),
3. lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
4. lag om ändring i skuldsaneringslagen (1994:334),
5. lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 36 kap. 1 §, 45 kap. 14 och 15 §§ samt 46 kap. 15 § skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 46 kap. 15 a § med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

1 §¹

Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne. I brottmål får dock målsäganden inte vittna, även om han ej för talan.

I brottmål får vittnesförhör inte heller äga rum med någon som har åtalats för medverkan till den gärning förhöret gäller eller för någon annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen.

Vad som sägs i andra stycket om den som har åtalats skall också gälla den som för gärning som där avses

1. är skäligen misstänkt och har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 §,
2. har meddelats strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller
3. till följd av beslut enligt bestämmelser om åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning ej har åtalats.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättegång som inte avser åtal mot honom själv, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utevaro från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 31 kap. 4 §, 37 kap. 1 §, 45 kap. 15 § samt 46 kap. 15 § *första stycket*. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättegång som inte avser åtal mot honom själv, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utevaro från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 31 kap. 4 §, 37 kap. 1 §, 45 kap. 15 § samt, *med undantag för vad som sägs om häktning*, 46 kap. 15 §. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

45 kap.

14 §²

Rätten *bestämme, så snart ske kan, tid för huvudförhandlingen.*

Rätten *skall bestämma tid för huvudförhandling så snart som*

¹ Senaste lydelse 1987:747.

² Senaste lydelse 1981:1294.

För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som *må* avgöras särskilt, *må* huvudförhandling utsättas, *ehuru* målet i övrigt *ej* är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om *ej till följd* av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet *längre uppskov är nödvändigt*. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från den dag då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt *till följd* av åtgärd som avses i 11 eller 12 § eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

möjligt. För behandling av *en* rättegångsfråga eller *en* del av saken, som *får* avgöras särskilt, *får* huvudförhandling *sättas ut, trots att* målet i övrigt *inte* är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om *inte längre uppskov är nödvändigt på grund* av åtgärd som avses i 11 eller 12 §, *målets omfattning* eller annan omständighet. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans *eller hennes* häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från den dag då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt *på grund* av åtgärd som avses i 11 eller 12 §, *målets omfattning* eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

15 §³

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han *eljest* talan jämte åklagaren eller skall han höras i anledning av åklagarens talan, skall *ock* målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, *förelägge* rätten honom vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. Skall han infinna sig personligen eller krävs det att han på annat sätt är närvarande, skall rätten förelägga honom vite. Om det finns anledning att anta att den tilltalade inte skulle *iaktta* ett sådant föreläggan-

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han *eller hon annars* talan jämte åklagaren eller skall han *eller hon* höras i anledning av åklagarens talan, skall *även* målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, *skall* rätten *förelägga* honom *eller henne* vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. Skall han *eller hon* infinna sig personligen eller krävs det att han *eller hon* på annat sätt är närvarande, skall rätten förelägga honom *eller henne* vite. Om det finns anledning att anta att den tilltalade inte skulle

³ Senaste lydelse 1982:283.

de, får rätten *förordna* att han skall hämtas till huvudförhandlingen. Kan målet enligt 46 kap. 15 § komma att avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, skall han i kallelsen erinras om detta. Rätten *förordnar* om inställandet av den som är anhållen eller häktad.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

följa ett sådant föreläggande, får rätten *besluta* att han *eller hon* skall hämtas till huvudförhandlingen. Kan målet enligt 46 kap. 15 a § komma att avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, skall han *eller hon* i kallelsen erinras om detta. Rätten *beslutar* om inställandet av den som är anhållen eller häktad.

Bestämmelser om kallande av vittne och sakkunnig finns i 36 och 40 kap.

46 kap.

15 §⁴

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han sig genom ombud då han har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten *förelägga nytt vite eller förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.*

Uteblir den tilltalade från *ett* rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han *eller hon* sig genom ombud då han *eller hon* har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten *i första hand pröva om målet kan avgöras enligt 15 a §. Är det inte möjligt att avgöra målet skall rätten besluta att den tilltalade skall*

1. *kallas på nytt vid vite,*
2. *hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag eller*
3. *häktas, om det finns förutsättningar för det.*

Kan saken utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, om

1. *det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening,*

2. *den tilltalade, sedan stämning har delgetts honom, har avvikit eller håller sig undan på sådant sätt att han inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller*

3. *den tilltalade lider av en all-*

⁴ Senaste lydelse 1991:1549.

varlig psykisk störning och hans närvaro på grund därav inte är nödvändig.

I fall som avses i andra stycket 1 får fängelse ådömas endast om den tilltalade tidigare har uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet eller då har inställt sig endast genom ombud. Har åtalet efter det tidigare rättegångstillfället utvidgats till att avse ytterligare gärning, får fängelse ådömas endast om anledning fanns att döma till fängelse för de gärningar som åtalet avsåg innan det utvidgades.

Med de påföljder som anges i andra stycket 1 skall likställas förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Detta gäller dock inte, om i samband med förordnandet villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff skall förklaras förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I fall som avses i andra stycket 2 får målet avgöras även om den tilltalade inte har delgetts kallelse till förhandlingen.

Rättegångsfrågor får avgöras trots att den tilltalade har uteblivit.

15 a §

Kan saken utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, om

1. det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening,

2. den tilltalade, sedan han eller hon har delgetts stämning, har avvikit eller håller sig undan på ett sådant sätt att han eller hon inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller

3. den tilltalade lider av en allvarlig psykisk störning och hans eller hennes närvaro därför inte är nödvändig.

Med de påföljder som anges i första stycket 1 skall likställas förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Det gäller dock inte, om i samband med förordnandet villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff skall förklaras förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I de fall som avses i första stycket 2 får målet avgöras även om den tilltalade inte har delgetts kallelse till förhandlingen.

Rättegångsfrågor får avgöras trots att den tilltalade har utelivit.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

2.2 Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)

Prop. 2000/01:108

Härigenom föreskrivs i fråga om delgivningslagen (1970:428) dels att 3 a § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 3 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §⁵

Om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna, får ordinär delgivning med den som är part eller som har liknande ställning i ett mål eller ärende ske genom att myndigheten sänder handlingen med post till den sökta under hans senast kända adress och minst en dag senare skickar ett meddelande om att handlingen har sänts (förenklad delgivning).

Förenklad delgivning får användas bara om den sökta har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet eller ärendet. Sådan upplysning behöver dock inte delges med den som har inlett förfarandet vid myndigheten eller som har gett in en handling i målet eller ärendet, om upplysningen lämnas i nära anslutning till att ansökan eller handlingen har kommit in till myndigheten.

Förenklad delgivning får inte avse stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka förfarandet vid myndigheten inleds. Har ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning efter bestridande överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd får dock svaranden delges sökandens begäran om överlämnande och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning, om svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet hos tingsrätten, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd.

Förenklad delgivning får *i andra fall än som följer av 3 b §* inte avse stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka förfarandet vid myndigheten inleds.

3 b §

Har ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning efter bestridande överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd, får svaranden delges sökandens begäran om

⁵ Senaste lydelse 1995:638.

överlämnande och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning, om svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet hos tingsrätten, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd.

En tilltalad i ett brottmål vid tingsrätt får delges stämningsansökan och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning om han eller hon i samband med föreläggande av ordningsbot, eller utredning av ett brott som enligt 48 kap. 13 § rättegångsbalken får beivras genom sådant föreläggande, har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i brottmålet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

2.3 Förslag till lag om ändringen i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

Prop. 2000/01:108

Härmed föreskrivs att 10 § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift⁶ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §⁷

Ett beslut enligt 9 § som innebär att betalningsansvaret undanröjts får inte överklagas.

Andra beslut enligt 9 § överklagas skriftligen till den tingsrätt inom vars domkrets överträdelsen har ägt rum. Överklagandet skall ges in till polismyndigheten. Det skall ha kommit in dit senast tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat anges i denna lag.

Andra beslut enligt 9 § överklagas skriftligen till den tingsrätt inom vars domkrets överträdelsen har ägt rum, *om inte regeringen föreskrivit att det skall ske till en annan tingsrätt med domkrets i samma län*. Överklagandet skall ges in till polismyndigheten. Det skall ha kommit in dit senast tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat anges i denna lag.

Omständigheter eller bevis som inte angetts vid polismyndigheten får i tingsrätten eller hovrätten åberopas endast om parten gör sannolikt, att han haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet att ange omständigheten eller beviset vid polismyndigheten, eller om det av annan särskild anledning bör tillåtas att omständigheten eller beviset åberopas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

⁶ Lagen omtryckt 1987:25.

⁷ Senaste lydelse 1996:257.

2.4 Förslag till lag om ändring i skuldsaneringslagen
(1994:334)

Prop. 2000/01:108

Härmed föreskrivs att 21 § skuldsaneringslagen (1994:334) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Har någon borgenär motsatt sig förslaget skall kronofogdemyndigheten, om ansökan inte skall avslås enligt 12 § andra stycket, överlämna ärendet till tingsrätten i den ort där gäldenären är bosatt för vidare handläggning där. Om gäldenären inte är bosatt i Sverige skall ärendet överlämnas till Stockholms tingsrätt.

Föreslagen lydelse

21 §⁸

Har någon borgenär motsatt sig förslaget skall kronofogdemyndigheten, om ansökan inte skall avslås enligt 12 § andra stycket, överlämna ärendet till tingsrätten i den ort där gäldenären är bosatt för vidare handläggning där, *om inte regeringen föreskrivit att det skall ske till en annan tingsrätt med domkrets i det län där gäldenären är bosatt*. Om gäldenären inte är bosatt i Sverige skall ärendet överlämnas till Stockholms tingsrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

⁸ Senaste lydelse 1996:267.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion

Prop. 2000/01:108

Härmed föreskrivs att 2 kap. 1 § lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

En ansökan om företagsrekonstruktion får göras av gäldenären eller av en borgenär. Ansökan skall göras skriftligen hos den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

En ansökan om företagsrekonstruktion får göras av gäldenären eller av en borgenär. Ansökan skall göras skriftligen hos den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet, *om inte regeringen föreskrivit att det skall ske till en annan tingsrätt med domkrets i det län där gäldenären bör svara.* Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

I ansökan skall sökanden ange och styrka de omständigheter som gör rätten behörig, om de inte är kända.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

Regeringen uppdrog i regleringsbrevet för budgetåret 1999 åt Domstolsverket att lämna förslag till åtgärder för att minska antalet inställda huvudförhandlingar i brottmål vid tingsrätterna. I den utsträckning förslagen krävde författningsändringar skulle verket lämna förslag till sådana.

Domstolsverket beslutade den 30 mars 1999 att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att arbeta med processrättsliga frågor. Gruppen skall försöka fånga upp idéer från domstolarnas verksamhet och utreda dessa. Gruppens första arbetsuppgift har varit att utreda och lämna förslag till åtgärder för att minska antalet inställda huvudförhandlingar i brottmål vid tingsrätterna. Arbetsgruppen har i en promemoria (dnr Ju2000/109) lämnat förslag till åtgärder. Arbetsgruppens lagförslag finns i *bilaga 1*. Förslagen i promemorian har remissbehandlats. I *bilaga 2* finns en förteckning över remissinstanserna. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2000/109).

Inom Domstolsverket har lagmannen Åke Rehnström med biträde av en arbetsgrupp sett över vissa forumförhållanden i allmän domstol. Resultatet av arbetet har redovisats till Justitiedepartementet och lagts till grund för en inom departementet upprättad promemoria med lagförslag (dnr Ju2000/250). Promemorian till vilken Domstolsverkets redovisning fogats finns i *bilaga 3*. Förslagen har remissbehandlats. I *bilaga 4* finns en förteckning över remissinstanserna. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Justitiedepartementet (dnr Ju2000/250).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 1 mars 2001 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 5*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6*. Lagrådet har invänt mot en förändring av grundförutsättningen för att mål skall kunna avgöras i den tilltalades utvaro och förordat att den nuvarande lydelsen behålls. Regeringen har följt Lagrådets yttrande. Dessutom har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten. Regeringen återkommer till Lagrådets synpunkt i avsnitt 5.1.

4 Bakgrund

Konsekvenser av inställda huvudförhandlingar i brottmål

Ungefär en fjärdedel av alla huvudförhandlingar i brottmål ställs in. Inställda huvudförhandlingar får negativa konsekvenser i flera avseenden. De utgör en risk för rättssäkerheten och orsakar effektivitetsförluster och stora kostnader för både samhället och enskilda. Den totala årliga kostnaden enbart för rättsväsendet har uppskattats till 67 miljoner kronor i en undersökning utförd av Riksrevisionsverket (RRV 1994:16).

Från rättssäkerhetssynpunkt är det angeläget att handläggningen av brottmålen inte drar ut på tiden. Det är viktigt att huvudförhandlingar hålls och att målen avgörs så kort tid som möjligt efter det att brottet

begåtts. Särskilt viktigt är detta när det åberopas muntlig bevisning eftersom det annars finns risk för att målsägandes och vittnens minnesbilder av händelseförloppet avsevärt försämras. Ju längre tid det tar innan huvudförhandling kommer till stånd desto svårare blir det också att få tag på de förhörspersoner som åberopats. Vidare är det av betydelse för den allmänna laglydnaden att straff så snart som möjligt följer på brott.

Huvudförhandlingar som ställs in ger även upphov till merarbete för domstolens personal med bl.a. kallelser och delgivning. Ställs förhandlingen in samma dag som den skulle ha ägt rum skall försvarare, vittnen, målsäganden och tolkar, som kallats och inställt sig, ha ersättning. Den spilltid som uppstår kan för de berörda bli svår att utnyttja effektivt. Vidare ökar domstolens balans av oavgjorda mål, vilket i sig fördröjer målens handläggning och alstrar merarbete i form av posthantering och telefonförfrågningar från t.ex. målsäganden och vittnen som väntar på att huvudförhandling skall komma till stånd.

Rättssäkerhets-, kostnads- och effektivitetsskäl talar alltså för att åtgärder vidtas för att minska antalet inställda förhandlingar i brottmål.

Undersökningar av omfattningen av och orsaker till inställda förhandlingar i brottmål

Problemen förknippade med inställda förhandlingar i brottmål har uppmärksamats och utretts i flera olika sammanhang. Riksrevisionsverket (RRV) presenterade i den ovan nämnda rapporten (RRV 1994:16) en granskning av hur stor andel av utsatta huvudförhandlingar i brottmål som ställs in samt orsakerna till detta. Underlag inhämtades bl.a. i form av en enkätundersökning med samtliga tingsrätter avseende en period av fyra veckor (8 november – 3 december 1993).

Syftet med granskningen var att utreda vilka konsekvenser inställda förhandlingar medför för rättsväsendet samt att uppskatta de merkostnader som belastar statsbudgeten. Vidare lämnade RRV vissa rekommendationer när det gäller t.ex. tillgång till information och samverkan inom rättsväsendet samt rutiner vid tingsrätterna för att minska antalet inställda förhandlingar.

Av rapporten framgår bl.a. följande. En fjärdedel (26 %) av alla huvudförhandlingar i brottmål ställs in. Minst en tredjedel av dem (9 %) ställs in samma dag som förhandlingen skulle ha ägt rum. Den vanligaste orsaken till att förhandlingar ställs in samma dag är att den tilltalade, men ibland också en målsägande eller ett vittne, uteblir. Den vanligaste orsaken till att förhandlingar ställs in i förväg är delgivningssvårigheter (52 %) (delgivningsproblem som orsak kartlades endast för de huvudförhandlingar som ställdes in i förväg).

En inställd huvudförhandling fördröjer rättsprocessen med cirka två månader. Skjuts en huvudförhandling upp en andra gång innebär det en sammanlagd försening på cirka fyra månader.

RRV gjorde i rapporten beräkningar av kostnaderna för inställda förhandlingar i brottmål från ett statsfinansiellt perspektiv och fann i huvudsak följande. Den sammanlagda årliga kostnaden för inställda huvudförhandlingar kan uppskattas till cirka 67 miljoner kronor. De samhällsekonomiska kostnaderna är sannolikt avsevärt större. Om

andelen inställda huvudförhandlingar kan minskas från nuvarande 25 % till 10 %, uppskattas den möjliga besparingen för rättsväsendet till cirka 40 miljoner kronor. Kostnaderna för rättsväsendet är lägre när förhandlingen ställs in i förväg än när den ställs in samma dag som den skulle ha ägt rum; närmare 80 % av de totala kostnaderna gäller inställda förhandlingar samma dag. Av myndigheterna inom rättsväsendet är det tingsrätterna som drabbas av de största kostnaderna vid inställda förhandlingar.

Domstolsverket har åren 1996 – 1999 genomfört statistiska undersökningar av andelen inställda huvudförhandlingar vid 20 tingsrätter (undersökningarna år 1996 och 1997 avsåg november månad och år 1998 och 1999 avsåg april och maj månader).

Enligt jämförelsetalen för de olika åren har det totala antalet inställda huvudförhandlingar minskat något, från 30 % år 1996 till 25 % år 1999 (jfr 26 % år 1993 enligt RRV:s undersökning). Variationen i inställda förhandlingar har dock samtliga år varit ganska stor mellan tingsrätterna; t.ex. från 12 % till 40 % år 1999.

Av Domstolsverkets undersökning år 1999 framgår följande. Andelen förhandlingar som ställdes in samma dag som förhandlingen skulle ha hållits ökade från 9 % år 1998 till 18 % år 1999. Därav var andelen huvudförhandlingar där ett vittne eller en målsägande skulle ha deltagit 30 % år 1999 jämfört med 42 % år 1998. Av dessa förhandlingar ställdes 12 % in på grund av att den tilltalade inte var delgiven.

De vanligaste orsakerna totalt sett till att förhandlingar ställdes in samma dag som de skulle ha hållits var bristande delgivning (i 53 % av fallen; motsvarande siffra för år 1998 var 33 %) och att part eller vittne uteblivit (i 24 % av fallen; 48 % år 1998).

Andelen huvudförhandlingar som ställs in samma dag som förhandlingen skulle ha hållits har alltså ökat markant, liksom andelen förhandlingar som ställs in samma dag på grund av delgivningsproblem. En möjlig förklaring till detta anges i kommentaren till Domstolsverkets undersökning vara att domstolarna i större utsträckning än tidigare väntar med att ställa in förhandlingar i mål där man av någon anledning, t.ex. bristande delgivning, misstänker att den tilltalade inte kommer och där inga vittnen eller målsägande är kallade till förhandlingstillfället (detta stöds av att andelen inställda förhandlingar där ett vittne eller en målsägande skulle ha deltagit har minskat). En alternativ förklaring till att fler förhandlingar ställs in på grund av bristande delgivning kan vara ökade problem att få tilltalade och andra som kallats till huvudförhandlingen delgivna.

Andra orsaker till att förhandlingar ställdes in var t.ex. att ytterligare brott var under utredning, att någon blivit sjuk eller att förundersökningen behövde kompletteras.

Vissa forumregler

Sedan några år pågår en omfattande reformering av domstolsväsendet. En ledstjärna har varit att domstolarnas verksamhet skall renodlas. Domstolarna skall främst syssla med rättskipning. På grundval främst av förslag som lades fram av Domstolsutredningen i betänkandet Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106) har flera delreformer genomförts,

bl.a. såvitt gäller hanteringen av bouppteckningsärenden vilka förts från tingsrätterna till skattemyndigheterna. Också domstolarnas organisation har varit föremål för en intensiv uppmärksamhet under senare år. I skrivelse (1999/2000:106) till riksdagen uttalade regeringen att tillgänglighet, möjligheter för en stärkt beredningsorganisation, förutsättningar för återkommande kompetensutveckling, möjligheter att specialisera verksamheten, möjligheter att rekrytera personal och geografisk samordning med rättsväsendets övriga myndigheter bör vara de allmänna principer som bildar utgångspunkten vid reformeringen av tingsrättsorganisationen. Den organisatoriska lösningen bör enligt vad regeringen angav vara att tillskapa större domkretsar. Det kan som regeringen angav ske genom att tingsrätter läggs samman, genom att verksamheten bedrivs i en domkrets med permanent verksamhet på flera orter eller genom att, i de fall arbetsunderlaget inte bär en permanent verksamhet på mer än en ort, tillgängligheten och den lokala förankringen tillgodoses genom att domstolen har tingsställe vid en eller flera orter. Regeringen förklarade vidare i skrivelsen att en reform av domstolarnas organisation bör ske stegvis och ta hänsyn till varje regions speciella förutsättningar. Utredningsarbetet bör enligt vad regeringen angav bedrivas av Domstolsverket i nära samverkan med domstolarna. Riksdagen ställde sig bakom de utgångspunkter regeringen redovisade i skrivelsen (se bet. 1999/2000:JuU22).

Just nu finns det 93 tingsrätter. Det finns alltså i genomsnitt mer än fyra tingsrätter per län. För en del typer av mål och ärenden har det sedan länge skett en koncentrerings genom att endast vissa tingsrätter är behöriga. Det gäller t.ex. fastighetsmål, miljömål, sjörättsmål, patentmål samt tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål. Det gäller också ärenden om utsökning. I detta ärende finns förslag att öppna en möjlighet att koncentrera handläggningen även för vissa andra ärenden, nämligen för ärenden om skuldsanering, företagsrekonstruktion och felparkering. Under år 2000 inkom till tingsrätterna 1 190 ärenden om felparkeringsavgift, 1 426 ärenden om skuldsanering och 111 ärenden om företagsrekonstruktion.

5 Överväganden och förslag

5.1 När den tilltalade uteblir från huvudförhandlingen

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 46 kap. 15 § rättegångsbalken skall delas upp i två paragrafer och få en delvis ny språklig utformning. En hänvisning till reglerna om häktning skall införas i nuvarande första stycket. Kravet på att den tilltalade skall ha uteblivit från ett tidigare rättegångstillfälle för att fängelse skall få ådömas skall tas bort.

Regeringens bedömning: Förutsättningarna för att avgöra ett mål trots att den tilltalade inte har infunnit sig till huvudförhandlingen bör inte ändras.

Arbetsgruppens bedömning: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Arbetsgruppen föreslår dock en annan ordning för uppräkningsordningen i 46 kap. 15 § av handlingsordning när den tilltalade uteblir från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling. Dessutom föreslår arbetsgruppen ändrade regler om förutsättningarna för att avgöra målet trots att den tilltalade inte har infunnit sig.

Remissinstanserna: Övervägande del av remissinstanserna har en positiv inställning till förslaget. De huvudsakliga invändningar som framförs är, att den av arbetsgruppen föreslagna uppräkningsordningen av handlingsordning när den tilltalade uteblir bör utgå från den minst ingripande åtgärden, att det är tveksamt om häktningsoptionen skall anges direkt i lagtexten samt att den föreslagna ändringen att mål får avgöras i den tilltalades utevaro om den tilltalades personliga närvaro inte är nödvändig för utredningen, inte i praktiken kommer att innebära någon förändring från hur det är i dag.

Skälen för regeringens förslag: När den tilltalade uteblir från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer sig genom ombud då han förelagts att infinna sig personligen, kan rätten enligt 46 kap. 15 § rättegångsbalken välja mellan olika handlingsordning. Under vissa förutsättningar kan förhandlingen hållas och målet avgöras i den tilltalades utevaro. I andra fall kan rätten ställa in förhandlingen och förelägga nytt (högre) vite eller besluta att hämta den tilltalade antingen omedelbart eller till senare dag.

Finns förutsättningar enligt 24 kap. rättegångsbalken kan rätten, när den tilltalade uteblir från rättegångstillfälle för huvudförhandling, besluta att häkta den tilltalade.

En förutsättning för att bestämmelserna i 46 kap. 15 § rättegångsbalken skall kunna tillämpas är i de flesta fall att den tilltalade delgetts kallelse till förhandlingen och att det inte på grund av någon särskild omständighet kan antas att han har laga förfall (se 32 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken). I de fall målet kan avgöras i den tilltalades utevaro skall kallelse enligt 45 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken innehålla en erinran om detta.

För att ett mål skall kunna avgöras i den tilltalades utevaro krävs att saken ändå kan utredas tillfredsställande. Det skall inte heller finnas anledning att döma till andra påföljder än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening. Fängelse får bara ådömas om den tilltalade tidigare har uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet eller då har inställt sig endast genom ombud. Har åtalet efter det tidigare rättegångstillfället utvidgats till att avse ytterligare gärning får fängelse ådömas endast om anledning fanns att döma till fängelse för de gärningar som åtalet avsåg innan det utvidgades.

Arbetsgruppen har i promemorian föreslagit att 46 kap. 15 § rättegångsbalken skall delas upp i två paragrafer; en 15 § som skall behandla rättens handlingsalternativ när den tilltalade uteblir från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling och en 15 a § som skall behandla förutsättningarna att avgöra ett mål även om den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller uteblivit.

Arbetsgruppen har föreslagit att lagtexten i nuvarande 46 kap. 15 § första stycket utformas så att den på ett mer pedagogiskt sätt än i dag ger vägledning när det gäller domstolens val av handläggningssätt när den tilltalade uteblir från en huvudförhandling. Arbetsgruppen anser att lagtexten bör utformas så att den även anger i vilken ordning rätten bör överväga de olika åtgärderna.

Arbetsgruppen föreslår att bestämmelsen utformas så att den först behandlar den möjlighet som rätten har att besluta att avgöra målet trots utevaron enligt den föreslagna 15 a § eller att omedelbart hämta den tilltalade till förhandlingen. Därefter, anser arbetsgruppen, bör bestämmelsen behandla de alternativ som finns när förhandlingen måste ställas in. Arbetsgruppen har föreslagit att, eftersom vitesföreläggande redan prövats och inte haft önskvärd effekt, möjligheten att på nytt förelägga vite – låt vara förhöjt sådant – därför bör nämnas sist. I promemorian föreslås även att häktningsförutsättningar bör övervägas före alternativen hämtning till en senare dag och vite. Som skäl för detta anför arbetsgruppen att om de lagliga förutsättningarna för häktning är uppfyllda bör rätten använda detta effektiva sätt att säkra att nästa förhandling inte ställs in på den grunden att den tilltalade uteblir.

Regeringen delar arbetsgruppens uppfattning att lagtexten i nuvarande 46 kap. 15 § första stycket bör utformas på ett sätt som mer pedagogiskt och lättillgängligt än i dag ger vägledning när det gäller domstolens val av handläggningssätt när den tilltalade uteblir. Regeringen anser dock i likhet med flera remissinstanser att uppräkningslistan av handlingssätt när den tilltalade uteblir bör utgå från den minst ingripande åtgärden. I dag anges inte uttryckligen i 46 kap. 15 § rättegångsbalken den möjlighet som rätten har att, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda enligt 24 kap. rättegångsbalken, häkta en tilltalad som uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställt sig genom ombud då han eller hon har förelagts att infinna sig personligen. Regeringen finner i likhet med arbetsgruppen att en hänvisning till reglerna om häktning bör införas i 46 kap. 15 §, men med hänsyn till den s.k. proportionalitetsprincipen som ger uttryck för att minsta möjliga tvång skall användas för att nå det avsedda syftet och att tvångsmedel endast får användas om syftet med åtgärden inte kan uppnås genom mindre ingripande insatser, hänvisningen bör placeras sist i uppräkningslistan.

Kravet på tillfredsställande utredning vid utevarohandläggning

Rättegångsbalkens regler om rättegången i brottmål bygger på att det är rätten som har det yttersta ansvaret för att domen blir materiellt riktig. Det finns i balken regler som ger rätten möjlighet att i det syftet komplettera utredningen i målet (t.ex. 35 kap. 6 § och 45 kap. 11 och 12 §§). I första hand kommer emellertid rättens utredningsansvar till uttryck genom regler om materiell processledning (46 kap. 4 § andra stycket).

Enligt rättegångsbalkens ursprungliga lydelse var det möjligt att handlägga ett brottmål i den tilltalades utevaro när det inte kunde följa svårare straff än fängelse (dvs. inte straffarbete). Ett krav var att saken

kunde "nøjaktigt utredas". Processlagberedningen uttalade i motiven (se NJA II 1943 s. 588) att frågan om nøjaktig utredning förelåg fick bedömas med hänsyn till omständigheterna. För beredningen framstod det som tydligt att rätten endast i undantagsfall borde döma till frihetsstraff utan att den tilltalade infunnit sig personligen. Beredningen fann det nämligen ligga i sakens natur att, då åtalet gäller ett grovt brott, nøjaktig utredning endast undantagsvis kan vinnas utan den tilltalades hörande. Möjligheterna att döma till villkorlig dom, skyddstillsyn eller fängelse i den tilltalades utevaro avskaffades år 1964 men återinfördes år 1982 (prop. 1981/82:105, JuU 1981/82:45, rskr. 1981/82:273, SFS 1982:283). I samband med den senare reformen justerades kravet på utredningen så att det numera krävs att utredningen är "tillfredsställande". Någon betydelseskilnad var inte avsedd. I lagrådsremissen vid 1982 års reform förklarade föredragande departementschefen att ett grundläggande krav för att ett mål över huvud taget skall få tas till huvudförhandling och avgöras i den tilltalades utevaro är att utredningen i målet ger tillräckligt underlag för en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar dom (se angiven prop. s.7).

Lagrådet, som vid 1982 års reform hade flera invändningar mot att tillämpningsområdet för dömande i den tilltalades utevaro utvidgades, förutsatte att endast sådana mål skulle tas upp där redan en summarisk genomgång av handlingarna ger en entydig uppfattning såväl i skuldfrågan som beträffande påföljden. Vidare anförde Lagrådet att villkoret om en tillfredsställande utredning borde upprätthållas så att det måste föreligga antingen ett klart erkännande från den misstänkte under förundersökningen eller enbart sådana invändningar som med hänsyn till upplysta eller kända förhållanden uppenbart kan lämnas utan avseende. Mål där muntlig bevisning skall förekomma borde inte räknas hit och det måste enligt Lagrådet mer än som skett i lagstiftningsärendet framhållas att det erfarenhetsmässigt sällan kan sägas föreligga någon säkerhet för ett materiellt riktigt avgörande så länge målsägandes och vittnens berättelser inte kunnat direkt bemötas av och vägas mot uppgifter av den tilltalade (se angiven prop. s.15).

Departementschefen framhöll i sin anmälan av lagrådsyttrandet att det endast om utredningen i ansvarsfrågan är entydig kan komma i fråga att avgöra målet i den tilltalades utevaro. I allmänhet rör det sig enligt vad han angav om fall där den tilltalade har erkänt under förundersökningen och erkännandet stöds av övrig utredning i målet. Han förklarade att en tillämpning kan bli aktuell också i t.ex. icke erkända rattfyllerimål där resultaten av blodanalysen ger klart besked och utredningen i övrigt inte talar emot den tilltalades skuld eller i mål där den tilltalade erkänner det faktiska händelseförloppet men har en annan uppfattning om den rättsliga bedömningen. Departementschefen ansåg det inte lämpligt att ställa upp ett absolut hinder mot att muntlig bevisning tas upp och att målet avgörs i den tilltalades utevaro med hänvisning till att något sådant hinder inte fanns enligt då gällande regler om bötesmål och att några olägenheter till följd därav inte framkommit. Han konstaterade emellertid att utrymmet för utevarodomar när den tilltalade förnekat gärningen är mycket begränsat. Det borde självfallet aldrig komma i fråga att avgöra ett mål i den tilltalades utevaro, om bevisningen i målet pekar i olika riktningar eller av andra skäl inte är helt entydig eller bevisningen kan antas komma

att framstå som mindre tillförlitlig, om den skulle konfronteras med den tilltalades egna uppgifter. Han betonade också att det självfallet finns anledning för domstolarna att iaktta större återhållsamhet med att avgöra brottmål i den tilltalades utevaror, om det blir fråga om att döma till annan påföljd än böter (se prop. 1981/82:105 s. 22-23).

De restriktiva uttalanden som gjordes i lagstiftningsärendet måste läsas mot bakgrund av att syftet med lagändringen var att vidga möjligheterna att avgöra brottmål i den tilltalades utevaror. Uttalandena tar alltså i första hand sikte på fall över bötesnivån och syftade inte till att begränsa möjligheterna att avgöra bötesmål i utevarofallen (se Justitiedepartementet i PM om tillämpningen av 46 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken, bifogat regeringsbeslut 1987-12-10 dnr Ju1987-691 och Fitger, Rättegångsbalken, s. 46:31-32). Denna slutsats är dock inte oomstridd (se Diesen, Utevarohandläggning och bevisvärdering i brottmål, 1993, s. 135 f.).

Arbetsgruppen hävdar i den nu föreliggande promemorian att det finns domare som drar sig för att avgöra annat än erkända mål i den tilltalades utevaror. Samtidigt är det enligt promemorian mycket som tyder på att tillämpningen av utevaroregeln generellt sett är mer liberal än de restriktiva förarbetsuttalandena synes syfta till. Arbetsgruppen föreslår mot den bakgrunden att det uttryckliga kravet på tillfredsställande utredning ersätts av en bestämmelse om att den tilltalades personliga närvaro inte skall vara nödvändig för utredningen. Det bör enligt arbetsgruppen leda till att rätten inte behöver göra någon förberedande bedömning på handlingarna såvitt avser skuldfrågan innan huvudförhandlingen påbörjas. I de mål där påföljden stannar vid böter finns det enligt arbetsgruppen i princip aldrig tillräcklig anledning att skjuta upp lagföringen när den tilltalade uteblir. Men även mål där påföljden kan antas bli villkorlig dom bör enligt arbetsgruppen i princip kunna avgöras i den tilltalades utevaror och detta oavsett om han har erkänt. I många remissyttranden hävdas att förslaget inte kommer att leda till några förändringar i förhållande till gällande praxis.

I lagrådsremissen föreslogs att promemorieförslaget skulle genomföras. Regeringen angav i remissen att rätten otvivelaktigt även i fortsättningen måste ha det yttersta ansvaret för att utredningen i ett brottmål som rätten skall pröva är godtagbar från rättssäkerhetssynpunkt. Därav följer emellertid inte, enligt vad regeringen angav, att rätten alltid måste fortsätta handläggningen av ett brottmål till dess att alla källor till sakens belysning fullständigt har uttömts. Hur långt rätten skall gå här, som regeringen påpekade, varit föremål för delade meningar till vilket säkert bidragit att det nuvarande kravet på att saken skall kunna utredas "tillfredsställande" i sig kan tolkas på flera sätt. Inte heller promemorieförslaget om att den tilltalades personliga närvaro inte skall vara nödvändig för utredningen gick enligt vad regeringen angav fritt från kritik i detta avseende. Klart var exempelvis enligt regeringens uppfattning att arbetsgruppens påstående om att det i bötesmål i princip aldrig finns tillräcklig anledning att skjuta upp avgörandet framstod som alltför kategoriskt även med den lydelsen. Regeringen menade att promemorieförslaget ändå hade fördelar. Det betydelsefulla när domstolen i en utevarosituation ställs inför frågan om målet skall avgöras genast eller om åtgärder skall företas i syfte att få den tilltalade att

inställa sig borde nämligen enligt regeringen rimligen vara vad eventuella åtgärder av det slaget kan komma att få för praktisk betydelse för målets utgång. Ett sådant betraktelsesätt lät sig enligt regeringen lättare anläggas med promemoriaförslaget än med den nu gällande regeln. Regeringen tog som exempel det fallet att i ett bötesmål rätten inte finner någon beaktansvärd anledning att räkna med att fortsatta åtgärder som företas i syfte att få den tilltalade att inställa sig kommer att leda till en för honom mer fördelaktig utgång av saken. Regeringen förklarade att huvudprincipen för det fallet borde vara att rätten omedelbart prövar målet i befintligt skick. Regeringen menade att det utgör en överdriven och missriktad omtanke om den tilltalade att låta ett krav på utredningens fullständighet leda till att han drabbas av viten och hämningskostnader utan att det finns något som klart pekar på att detta varit nödvändigt för att säkerställa kravet på ett rättssäkert avgörande av ansvarsfrågan. Att rätten ser en möjlighet att en omedelbar prövning kommer att leda till ett för åklagaren mindre fördelaktigt resultat borde enligt regeringen endast i undantagsfall kunna vara någon grund för att skjuta upp avgörandet. För sådana fall där påföljden kan antas bli villkorlig dom eller skyddstillsyn måste man dock, enligt vad regeringen påpekade, givetvis ta hänsyn till att påföljder av det berörda slaget ofta ställer stora krav på utredningen om personliga förhållanden. Särskilt när det gäller fall där påföljden kan komma att bli fängelse har man att beakta de mycket höga krav som måste ställas på utredningens robusthet. Regeringen fann detta medföra att man för de fallen även i fortsättningen borde låta de motivuttalanden som gjordes år 1982 vara vägledande.

Lagrådet påpekar i sitt yttrande över lagrådsremissen att åtskilliga domstolar och Sveriges domareförbund i sina remissyttranden kritiserat den föreslagna ändringen och att det bl.a. uttalats att det vid en jämförelse mellan uttrycken är svårt att utläsa att förslaget vidgar möjligheterna att avgöra mål i den tilltalades utvaro. Enligt Lagrådet antyds i motivuttalandena att domstolen skulle kunna beakta förhållandet mellan den påföljd som den tilltalade kan dömas till och de konsekvenser av ekonomisk och annan art som han kan drabbas av om målet skjuts upp. Väl är det enligt Lagrådet möjligt att sådana avvägningar kan göras någon gång i praktiken med gott resultat. Att uttrycka en sådan tanke i lagtext är dock enligt Lagrådet svårt och kravet måste också i fortsättningen vara att utredningen i målet ger tillräckligt underlag för en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar dom. Lagrådet menar att den nuvarande lydelsen ger uttryck åt detta krav. Att ändra lagtexten på det sätt som föreslås och förena denna ändring med motivuttalanden som inte hänför sig till vad som är nödvändigt "för utredningen" är enligt Lagrådet ägnat att skapa förvirring. Lagrådet, som påpekar att det enligt regeringsformen har att beakta rättssäkerhetens krav, förordar därför att det nuvarande uttrycket behålls.

Lagrådets uttalanden understryker hur svårt det är att i lagtext slå fast hur domstolen bör förfara i det fallet att den tilltalade uteblir från en huvudförhandling i brottmål. Som regeringen angav redan i lagrådsremissen kan man rikta kritik såväl mot den nuvarande lydelsen av lagtexten som mot den lydelse som föreslogs i lagrådsremissen. Med hänsyn till Lagrådets invändningar anser regeringen att det inte finns ett tillräckligt underlag för att nu ändra den gällande lydelsen.

Det skall nämnas att 1999 års rättegångsutredning (Dir 1999:62) sysslar med frågor om möjligheterna att avgöra tvistemål och brottmål på handlingarna i stället för efter huvudförhandling och att resultatet av utredningens arbete kan komma att minska antalet fall i vilka det blir aktuellt att avgöra ett brottmål i den tilltalades utevaro.

Bestämmelsen om när mål får avgöras i den tilltalades utevaro skall föras in i en ny paragraf, 15 a §. Till följd härav bör 45 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken om kallelse till huvudförhandling ändras så, att hänvisning görs till 46 kap. 15 a § när det gäller erinran i kallelse om att målet kan komma att avgöras trots att den tilltalade uteblivit eller inställt sig endast genom ombud.

Kravet på utevaro från två huvudförhandlingar i vissa fall

För att rätten skall kunna döma till fängelse i den tilltalades utevaro krävs att han eller hon uteblivit en gång tidigare. Skälet för denna reglering är att den tilltalade, med hänsyn till fängelsestraffets ingripande natur, genom att utebli från ett tidigare förhandlingstillfälle har visat sin bristande vilja att delta i rättegången (prop. 1981/82:105 s. 7). Arbetsgruppen har föreslagit att detta krav skall tas bort.

Som tidigare framhållits är det enligt nuvarande reglering ett grundläggande krav för att ett mål över huvudtaget skall få tas till huvudförhandling och avgöras i den tilltalades utevaro att utredningen i målet ger tillräckligt underlag för en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar dom (se angiven prop. s. 7). Denna förutsättning påverkas inte av det antal gånger den tilltalade har uteblivit. Att den tilltalade även vid ett tidigare tillfälle uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet medför ju inte att saken kan utredas mer tillfredsställande. Utredningen i målet kan tvärtom bli osäkrare och sämre med tiden.

Att ta bort kravet på utevaro från två huvudförhandlingar för att rätten skall kunna döma till fängelse i den tilltalades utevaro strider inte heller mot rätten för en part till en rättvis rättegång ("fair hearing") enligt art 6:1 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. En grundläggande förutsättning för att ett mål skall kunna avgöras i den tilltalades utevaro är att den tilltalade blivit vederbörligen delgiven kallelse till förhandlingen och att det inte på grund av någon särskild omständighet kan antas att han eller hon har laga förfall. Att då, om utredningen i målet ger tillräckligt underlag för en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar dom, döma någon i sin frånvaro till ett fängelsestraff har inte ansetts strida mot art 6.1. Den tilltalade får då anses själv ha avstått från att begagna sig av sin rätt att försvara sig vid en muntlig förhandling (se Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 1:a uppl., 1997, s. 170).

Regeringen anser mot bakgrund av det ovan anförda att kravet på utevaro vid ett tidigare tillfälle, för att rätten skall få döma till fängelse i den tilltalades utevaro, skall tas bort.

Regeringens förslag: Möjligheterna till uppskov med huvudförhandling i mål där den tilltalade är anhållen eller häktad mjukas upp för mer omfattande mål.

Arbetsgruppens bedömning är att tidsfristen inom vilken huvudförhandling skall hållas i mål där den tilltalade är anhållen eller häktad skall förlängas till två veckor. Samtidigt skall markeras att huvudregeln är att förhandlingen skall hållas skyndsamt.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Några tillstyrker förslaget medan många avstyrker. Till de senare hör *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Stockholms tingsrätt*, *Malmö tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund*. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Jönköpings tingsrätt*, som också är negativa till förslaget, föreslår en utvidgad och konkretiserad möjlighet för domstolen att i det enskilda fallet medge uppskov med huvudförhandlingen.

Skälen för regeringens förslag: När en tilltalad är anhållen eller häktad skall rätten enligt 45 kap. 14 § andra stycket RB hålla huvudförhandling inom en vecka från den dag då åtalet väcktes. Undantag gäller dock för sådana fall där ett längre uppskov är nödvändigt till följd av att utredningen behöver kompletteras eller till följd av en annan omständighet. Har den tilltalade häktats efter åtalet, räknas tiden från dagen för hans eller hennes häktande.

Arbetsgruppen föreslår att enveckasfristen förlängs till en tvåveckorsfrist mot bakgrund av att domstolarnas tidsscheman är mer pressade nu än förr och att enveckasfristen med dagens arbetsbörda i domstolarna leder till att redan utsatta förhandlingar ofta behöver ställas in för att möjliggöra handläggningen av mål mot häktade. Som en annan nackdel med enveckasfristen anger arbetsgruppen att det inte sällan är svårt för domstolen att på den korta tid som står till buds få kontakt med vittnen och målsägande och få bekräftat att de fått del av kallelse. Arbetsgruppen påpekar i sina skäl också att den längsta tiden mellan brott och dom ligger före åtalets väckande och att den som döms till en frihetsberövande påföljd numera får avräkna häktningstiden. Arbetsgruppen är inte enig om förslaget.

Skälet till att tidsfristen är så kort som en vecka när det gäller mål mot häktade är att den tilltalades frihetsförlust inte skall bli längre än vad som är oundgängligen nödvändigt (se NJA II 1943 s. 574). Det är ett skäl som naturligtvis fortfarande har bärkraft i allra högsta grad. När den tilltalade är frihetsberövad är det av särskild vikt att han eller hon inte skall behöva vara oviss om och oroa sig för utgången under onödigt lång tid. Att huvudförhandlingar gällande tilltalade som inte är frihetsberövade inte sällan behöver ställas in för att bereda plats åt huvudförhandlingar mot häktade är dock otvivelaktigt ett stort problem. I första hand bör emellertid, som arbetsgruppen anger, problemen lösas med organisatoriska åtgärder. Det gäller att ta till vara alla möjligheter till mer rationella och mer flexibla rutiner inom tingsrätterna och mellan tingsrätterna och åklagarna i syfte att åstadkomma en snabb handläggning av målen mot frihetsberövade. Kontakterna mellan domstolar, åklagare, försvarare och sådana som skall svara för personutredning måste vara goda och snabba.

Till de av arbetsgruppen anförda skälen skall i övrigt sägas att det visserligen kan bereda problem att på den korta tid som står till buds få kontakt med vittnen och målsägande och få bekräftat att de fått del av kallelse. De problemen har dock knappast blivit mer kännbara efter det att de nuvarande reglerna infördes. Att utredningen av ett brott kan ta lång tid hos polis och åklagare är knappast ett skäl för en förlängning av fristen för hållande av huvudförhandling utan snarare ett skäl i motsatt riktning. Ingen av de tilltalade som efter huvudförhandlingen döms till en icke frihetsberövande påföljd får avräkna någon häktningstid. Fristerna för hållande av domstolsförhandlingar mot frihetsberövade är otvivelaktigt oftast betydligt längre i andra länder än i vårt land, men inte heller detta är egentligen något skäl att förlänga de hos oss gällande fristerna.

Redan nu finns det regler som tillåter att man i vissa fall kan göra undantag från enveckasregeln. Varken utredningen om brottet eller personutredningen behöver bli lidande till följd av enveckasregeln, eftersom det redan med bestämmelserna i deras nuvarande lydelse går att göra vissa undantag. Undantag kan göras också för att tillgodose den tilltalades önskemål om att vara biträdd av just den försvarare han önskar. Undantag förekommer också till följd av att ett mål är mycket omfattande. Ett tydligt exempel utgör det nyligen prövade målet om diskoteksbranden i Göteborg. Tillämpningsområdet för undantagen enligt gällande rätt uppfattas dock av domstolarna som mycket snävt.

Regeringen vill mot denna bakgrund endast göra den ändringen i bestämmelserna om tiden för huvudförhandling att det i reglerna uttryckligen framhålls att undantag från enveckasregeln får göras i de fall där målet är omfattande. Regeringen ser inte något behov av att göra någon motsvarande ändring i lagen (1964:167) om unga lagöverträdare där det i 29 § andra stycket finns en hänvisning till rättegångsbalkens bestämmelser om tidsfrister i mål där den tilltalade är häktad.

5.3 Häktning vid lindriga brott

Regeringens bedömning: Någon möjlighet att häkta vid lindrigare brott bör inte införas.

Arbetsgruppens förslag: Den som är misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år men vilket inte kan antas komma att bli bestraffat endast med böter skall kunna häktas. En förutsättning skall vara att han eller hon saknar känt hemvist i Sverige och det finns risk för att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff.

Remissinstanserna: Övervägande antal remissinstanser är positiva till arbetsgruppens förslag. Det finns emellertid även flera kritiska röster. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Malmö tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* avstyrker förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: För häktning krävs i normalfallet att det för brottet är föreskrivet fängelse ett år eller däröver. Oavsett brottets beskaffenhet får dock enligt 24 kap. 2 § RB häktning ske bl.a. om den misstänkte saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff. För

all användning av tvångsåtgärder i rättegång gäller att åtgärden skall uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (den s.k. proportionalitetsprincipen).

Arbetsgruppen föreslår en regel som ger ökade möjligheter till häktning i de fall där den misstänkte saknar känt hemvist i Sverige och det finns risk för att han avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Förslaget avser sådana fall där straffmaximum är lägre än fängelse ett år men där straffet inte kan antas stanna vid böter. Med förslaget vill arbetsgruppen komma till rätta med sådana fall där brottmålsrättegången omintetgörs därför att den misstänkte inte går att delge kallelse till huvudförhandling eller underlåter att inställa sig till en sådan utan att målet kan avgöras i hans utevaro. De brott det gäller är enligt arbetsgruppen sådana med straffmaximum sex månaders fängelse som begås av personer som inte har någon fast bostad. Arbetsgruppen nämner särskilt brottet grov olovlig körning.

Ett genomförande av förslaget skulle på visst sätt innebära en återgång till äldre rätt. Enligt RB:s ursprungliga lydelse kunde nämligen häktning ske i fall där fängelse kunde följa på brottet utan att det kunde antas att ett bötesstraff var tillräckligt. En förutsättning var att den misstänkte inte hade något stadigt hemvist inom riket och det skäligen kunde befaras att han avvek. Regeln upphävdes år 1987 (prop. 1986/87:112, JuU 1987/88:7, rskr. 1987/88:30, SFS 1987:1211). Den föredragande departementschefen uttalade i propositionen att man med fog kunde ifrågasätta om det var rimligt att enbart på den grunden att den misstänkte saknade hemvist i riket tillåta häktning även vid så lindriga brott som täcktes av regeln och att undersökningar visat att regeln fått allt mindre praktisk betydelse.

När det enligt nu gällande bestämmelser om häktning krävs att det föreligger en risk för att den misstänkte "avviker" avses enligt motiven (se NJA II 1943 s. 320) att den misstänkte i avsikt att undkomma förflyttar sig från boningsort eller ort där han uppehåller sig så att hans inställande omöjliggörs eller försvåras. Med "på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff" avses bl.a. att han håller sig dold eller anlägger föklädnad eller på annat sätt förändrar sitt utseende. Att den misstänkte under utrednings- eller häktningstiden kommer att vara svår att anträffa, om han inte häktas, är inte i sig något häktningsskäl (jfr Ekelöf m.fl., Rättegång III, 6:e upplagan s. 37, JO 1983/84 s. 56 samt Fitger, Rättegångsbalken s. 24:9).

Delgivningsfrågor bereder otvivelaktigt domstolarna stora svårigheter i en hel del brottmål, men man kan alltså med arbetsgruppens nu berörda förslag inte mer allmänt undgå sådana svårigheter i de berörda målen. Man bör också beakta att åklagaren eller domstolen i sådana fall där det föreligger en risk för att den misstänkte undandrar sig lagföring eller straff kan besluta om reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. RB. Särskilt det senare institutet kan vara användbart, eftersom det skall leda till fortlöpande kontakter mellan myndigheterna och den misstänkte och enligt 25 kap. 2 § andra stycket och 9 § RB i de allra flesta fall skall följas av häktning, om skyldigheten inte fullgörs. *Riksåklagaren* har i sitt remissyttrande anfört att det finns förutsättningar att använda de nu gällande reglerna om reseförbud och anmälningsskyldighet.

skyldighet i större utsträckning än vad som nu är fallet. En anmälningsskyldighet är givetvis betydligt mindre ingripande för den enskilde än en häktning och står i god samklang med proportionalitetsprincipen när det gäller mindre allvarliga brott.

Det skall nämnas att det kan finnas möjligheter att angripa delgivningsproblematiken också genom ändrade rutiner för samarbetet mellan polis, åklagare och domstol.

Svårigheterna att få delgivna tilltalade att inställa sig till en huvudförhandling bör enligt regeringens mening i första hand lösas genom en tillämpning av reglerna om hämtning. År 1984 (prop. 1983/84:78, JuU 1983/84:15, rskr. 1983/84:152, SFS 1984:131) infördes i 9 kap. 10 § RB nya regler om hämtning till domstol. Dessa regler ger domstolen möjlighet att under vissa förutsättningar besluta att den som kallats omhändertaras av polis 18 timmar innan förhandlingen inleds. Möjligheten är som HD påpekar i rättsfallet NJA 1992 s. 555 närmast avsedd att tillämpas beträffande personer som saknar fast bostad eller som kan förmodas hålla sig undan vid tiden för förhandlingen. Såväl *Riksåklagaren* som *Malmö tingsrätt* har angett att hämningsinstitutet kan utnyttjas effektivare än nu.

Regeringen är mot denna bakgrund inte beredd att genomföra det nu berörda förslaget från arbetsgruppen.

5.4 Uppdelning av handläggningen i brottmål

Regeringens bedömning: Någon möjlighet att i större utsträckning än i dag dela upp handläggningen av flera åtal mot samme tilltalade bör inte införas.

Arbetsgruppens förslag: Det skall i större utsträckning än i dag bli möjligt att dela upp handläggningen av flera åtal mot samme tilltalade.

Remissinstanserna: Övervägande antal remissinstanser är positiva till arbetsgruppens förslag. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser sig dock inte kunna tillstyrka arbetsgruppens förslag. Han anser att frågorna är av sådan art att de bör göras till föremål för ytterligare överväganden och ny remissgenomgång innan slutlig ställning tas. Han anser att eftersom påföljdssystemet under senare år genomgått ett antal förändringar påföljdsbestämningen blivit mer komplicerad än tidigare och att arbetsgruppen inte på ett tillräckligt inträngande sätt belyst hur detta påverkar en uppdelning av ett mål mot en och samma tilltalad. *Riksåklagaren* är tveksam till en ändring och närmast beredd att avstyrka förslaget. Han anser att det mot bakgrund av det komplexa påföljdssystemet finns en risk att straffmätning och påföljdsfrågor blir så utrymmeskrävande i processen om förslaget genomförs, att det är tveksamt om detta uppvägs av vinster i form av färre inställda förhandlingar.

Skälen för regeringens bedömning: Har åtal väckts mot någon för flera brott eller åtal mot flera för att ha tagit del i samma brott skall åtalen, enligt 45 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken, handläggas i en rättegång om inte rätten finner särskild handläggning vara lämpligare. Åtal som väckts mot flera för skilda brott får, enligt samma bestämmelse, handläggas i en rättegång om det är till gagn för utredningen. En

rättegång kan således komma att avse flera tilltalade, omfatta olika brott och flera personer kan vara kallade att höras som målsägande eller vittne. Om någon av dessa personer uteblir ställs rätten inte sällan inför frågan om hela huvudförhandlingen måste ställas in eller om det går att arrangera handläggningen så att man kan handlägga delar av målet. En fördel med det senare alternativet är att inte alla som har kommit för att delta i förhandlingen behöver vända hem bara för att kallas till domstolen till ett senare tillfälle.

Fortsatt huvudförhandling eller deldom

De handläggningsalternativ som finns i dag när rätten ställs inför det ovan beskrivna problemet och inte vill ställa in förhandlingen, är antingen att göra uppehåll i förhandlingen och fortsätta den när man fått tag i förhörspersonen eller att slutföra den del av handläggningen som går att slutföra och avgöra den delen av målet genom deldom.

Reglerna om uppehåll i huvudförhandlingen återfinns i 46 kap. 11 § rättegångsbalken. Den 1 juli 2000 mjukades dessa regler upp och den tidigare tidsgränsen på femton dagar för att fortsatt huvudförhandling skulle få hållas togs bort (prop. 1999/2000:26, bet. 1999/2000:JuU10, rskr. 1999/2000:151, SFS 2000:172). Om huvudförhandlingen inte kräver mer än tre dagar, skall den genomföras inom loppet av en vecka. I andra fall skall förhandlingen pågå minst tre dagar per vecka. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till målets omfattning, huvudförhandlingens längd eller andra särskilda omständigheter får uppehåll göras i större omfattning. Ny huvudförhandling skall hållas, om uppehåll i förhandlingen gjorts i sådan omfattning att syftet med en sammanhållen huvudförhandling väsentligen gått förlorat. Är den tilltalade häktad, får ett uppehåll inte göras i mer än en vecka, om inte på grund av särskilda omständigheter ett längre uppehåll är nödvändigt. Bestämmelsen tar sikte både på de fall där oförutsedda händelser inträffar sedan tid för huvudförhandling väl har bestämts eller redan påbörjats men också vid utsättandet av en huvudförhandling kan det finnas skäl att tillämpa regeln (prop. 1999/2000:26 s. 45 – 46 och 139 – 142).

Deldom får enligt 30 kap. 4 § rättegångsbalken meddelas om flera åtal handläggs i en rättegång. Avser åtalen samme tilltalade får deldom dock meddelas endast om det finns synnerliga skäl för det.

Arbetsgruppens förslag

Arbetsgruppen föreslår att kravet på synnerliga skäl för deldom där åtalen avser samme tilltalade mjukas upp för att åstadkomma att det blir möjligt att dela upp handläggningen på det sättet i fler fall än för närvarande. Arbetsgruppen anser att en sådan reform skulle minska antalet inställda huvudförhandlingar.

Regeln i 30 kap. 4 § rättegångsbalken om att en deldom i brottmål rörande ett av flera åtal mot en tilltalad kräver synnerliga skäl tillkom år 1956 och innebar en uppluckring av ett tidigare totalförbud mot uppdelningar av åtal mot en tilltalad. Rättegångsutredningen föreslog i sitt betänkande (SOU 1982:26 del A s. 38 f. och 47, del B s. 401 f. och 422) en uppmjukning av reglerna om deldom beträffande en tilltalad.

Utredningen föreslog att i bestämmelsen om förening av åtal beträffande en tilltalad som huvudregel – precis som i dag – skulle stå att åtalen skulle handläggas i en rättegång. Som ett undantag föreslogs den nya regeln att åtalen skulle handläggas särskilt om det har fördelar för den tilltalade eller för handläggningen eller annars är lämpligt. Utredningen angav som exempel på när särskild handläggning kunde vara till fördel för den tilltalade, att den tilltalade ville börja avtjäna påföljd för en viss gärning trots att utredningen av övriga gärningar inte kunde bli klar förrän långt senare. Enligt utredningen skulle särskild handläggning inte få ske om det skulle innebära en väsentlig olägenhet för bestämmande av påföljd. Vid bedömande härav måste enligt utredningen hänsyn tas till möjligheterna enligt 34 kap. brottsbalken att genom senare dom korrigera ett tidigare resultat. Bestämmelsen om deldom föreslogs av utredningen få den lydelsen att deldom var tillåten över ett av flera åtal, som kunde särskiljas.

Rättegångsutredningens förslag remissbehandlades och remissinstanserna ställde sig i allmänhet bakom grundtankarna i förslaget eller lämnade det utan erinran. Det anfördes att man i praxis redan tillämpade de riktlinjer som utredningen drog upp. Ett par remissinstanser ansåg dock att möjligheterna att dela upp rättegången vid flera åtal mot samma person blev för stora om förslaget genomfördes och att det fanns risk för 'processer i processen' rörande frågan om kumulation skulle ske eller inte (prop. 1986/87:89 s. 97 f.).

Regeringen förde inte rättegångsutredningens förslag vidare utan ansåg att redan de föreliggande reglerna gav tillräckligt utrymme för att dela upp rättegången och att någon ändring inte behövdes.

Arbetsgruppen anser att den bedömning som rättegångsutredningen gjorde år 1982 har goda skäl för sig och att kravet att det skall föreligga synnerliga skäl för att rätten skall få meddela deldom beträffande ett av flera åtal som rör en tilltalad innebär en kraftig begränsning. Arbetsgruppen menar att om rättegångsutredningens förslag genomförs och det i större utsträckning än idag blir möjligt att avgöra ett av flera åtal mot samma tilltalade, färre huvudförhandlingar kommer att behöva ställas in och parter och vittnen kommer inte att behöva skickas hem med oförrättat ärende och kallas på nytt vid ett senare tillfälle. En ändring kommer även, enligt arbetsgruppen, möjliggöra att omfattande brottmål i större utsträckning än idag kan delas upp på flera huvudförhandlingar, vilket ökar flexibiliteten i handläggningen.

Huvudregeln när det gäller åtal mot samma person för flera brott bör givetvis vara att åtalen handläggs i en rättegång och resulterar i gemensam påföljd. Som arbetsgruppen pekar på och som bygger på vad rättegångsutredningen anförde, så finns det situationer när detta av en eller annan anledning inte är lämpligt eller möjligt och med tanke på dessa fall bör det finnas möjlighet att dela upp rättegången. Fråga är om kravet på synnerliga skäl för en sådan uppdelning skall tas bort. Skälet till att det krävs synnerliga skäl för en uppdelning är att det finns en allvarlig nackdel med att dela upp handläggningen. Påföljdsfrågan kan få en otillfredsställande behandling.

Sedan rättegångsutredningen lade fram sitt betänkande år 1982 har påföljdssystemet genomgått ett antal förändringar. Reglerna om straff-

mätning (29 kap. brottsbalken) och val av påföljd (30 kap. brottsbalken) har ändrats. Nya påföljder och påföljds kombinationer har också införts.

Enligt 30 kap. 3 § första stycket brottsbalken skall domstolen som huvudregel, när någon döms för flera brott, döma till gemensam påföljd för brotten om inte något annat är föreskrivet. Det medför således vissa olägenheter om den brottslighet som en person har gjort sig skyldig till inte bedöms i ett sammanhang. Dessa olägenheter kan i vissa fall minskas genom en tillämpning av reglerna i 34 kap. brottsbalken, men en samlad lagföring har ändå betydande fördelar i de allra flesta fall, inte minst för den tilltalade själv. Vid en uppdelning av handläggningen kan påföljden förbli osäker för den tilltalade till dess även den andra delen av målet är avgjord och om den första deldomen överklagas till hovrätten kan osäkerheten komma att bestå under mycket lång tid och i vissa fall kan den i första deldomen ådömda påföljden komma att prövas på nytt av domstol i enlighet med reglerna i 34 kap. 10 § brottsbalken. Denna osäkerhet för den tilltalade kan komma att inverka menligt på hans eller hennes återanpassning i samhället.

Med hänsyn till påföljdsbestämningens komplexitet och de lättnader som skett när det gäller möjligheten att hålla fortsatt huvudförhandling samt att redan nuvarande regler ger visst utrymme att dela upp rättegången finner regeringen att någon ändring av reglerna om deldom för närvarande inte behövs. Regeringen är således inte nu beredd att genomföra det berörda förslaget från arbetsgruppen.

5.5 Förenklad delgivning i brottmål

Regeringens förslag: En tilltalad i brottmål i tingsrätt skall kunna delges genom förenklad delgivning, om han eller hon i samband med föreläggande av ordningsbot eller utredning av ett brott som får beivras genom sådant föreläggande har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens men arbetsgruppens förslag innefattar sådana fall där upplysningarna delgetts i samband med strafföreläggande, föreläggande av ordningsbot eller delgivning av misstanke om ett brott som kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot.

Remissinstanserna: En övervägande del av remissinstanserna har en positiv inställning till förslaget. *Riksdagens ombudsmän (JO)* avstyrker dock bestämt arbetsgruppens förslag på den grunden att han anser det vara ett grundläggande rättssäkerhetskrav att den som åtalas för ett brott delges åtalet med de handlingar som åberopas till stöd för detta enligt vanliga regler, oavsett vilken svårighetsgrad som den åtalade gärningen har och oavsett hur ansvars- och påföljdsfrågorna har handlagts hos polis och åklagare. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Malmö tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* avstyrker också förslaget med hänvisning till att förslaget inte är godtagbart från rättssäkerhetssynpunkt. *Riksåklagaren* är positiv till arbetsgruppens förslag. Han anser det dock tveksamt att låta polis och tull delge samtliga s.k. kontorsförelägganden. Han anser det knappast vara ekonomiskt försvarbart att sända samtliga sådana

förelägganden för delgivning. I sådant fall måste rutinen betungas med ett system för bevakning av att svar kommer samt – i de fall svar uteblir – för påminnelse och delgivning med stämmingsman. *Riksåklagaren* säger sig se fördelar med att delge obesvarade strafförelägganden för att förenkla den vidare handläggningen i domstolen. När ett föreläggande betrids bör dock enligt honom någon delgivning inte ske före åtal. *Rikspolisstyrelsen* ställer sig positiv till arbetsgruppens förslag, men anser det vara av vikt att polisen inte onödigtvis belastas med nya arbetsuppgifter och att polisen kompenseras för de kostnadsökningar som förslagen innebär.

Skälen för regeringens förslag: Den 1 februari 1991 infördes delgivningsformen förenklad delgivning (prop. 1990/91:11, bet. 1990/91:JuU8, rskr. 1990/91:90, SFS 1990:1410). Reglerna har därefter dels justerats så att förenklad delgivning kan användas även i myndigheters initiativärenden (prop. 1991/92:169, bet. 1992/93:JuU1, rskr. 1992/93:3, SFS 1992:1065), dels anpassats till ändringar i postlagen (prop. 1993/94:38, bet. 1993/94:TU 11, rskr. 1993/1994:119, SFS 1993:1688). Genom en lagändring den 1 juli 1995 blev det möjligt att delge svaranden genom förenklad delgivning i mål som har överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd från den summariska processen hos kronofogdemyndigheten, förutsatt att svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten fått information om att förenklad delgivning kan komma att användas efter överlämnandet (prop. 1994/95:188, bet. 1994/95:JuU22, rskr. 1994/95:379, SFS 1995:638).

Förenklad delgivning regleras i 3 a § delgivningslagen (1970:428). Bestämmelsen innebär att delgivning kan ske genom att en myndighet sänder en handling med post till den sökta under hans senaste kända adress och minst en dag senare skickar ett meddelande om att handlingen har sänts. Den sökta anses delgiven när två veckor har förflutit från det att meddelandet skickades med post, om det inte med hänsyn till omständigheterna framstår som osannolikt att handlingen före tvåveckorstidens utgång kommit fram till den söktes senaste kända adress (19 § delgivningslagen). Förenklad delgivning förutsätter att den sökta har fått upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet eller ärendet. Enligt huvudregeln skall upplysningen delges den sökta. Upplysningen behöver emellertid inte delges den som har inlett förfarandet vid myndigheten eller som har gett in en handling i målet eller ärendet. I de fallen räcker det att upplysningen skickas i vanligt brev, om det sker i nära anslutning till att ansökan eller handlingen har kommit in till myndigheten (3 a § andra stycket delgivningslagen).

Förenklad delgivning får användas endast om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna (3 a § första stycket delgivningslagen). I förarbetena lämnades uttolkningen av denna föreskrift till myndigheterna själva. Några hållpunkter angavs emellertid. Förfarandet bör inte användas under tid för vanlig sommarsemester och längre helger. Det bör inte heller användas om parten särskilt har anmält att han inte kan nås av posten under viss tid; detta under förutsättning givetvis att uppgiften kan bedömas som trovärdig och inte som ett försök att undandra sig delgivning. Man bör vara försiktig med att använda förfarandet gentemot personer som på goda grunder kan antas ha särskilt svårt att förstå vad som krävs av dem och att tillvarata sina intressen, t.ex. personer som är

mycket unga, mycket gamla eller har psykiska handikapp. En annan situation där det kan vara olämpligt att använda förfarandet är när det kan finnas någon i den söktes hushåll som har motstående intressen till denne och som därför kan befaras undanhålla honom hans post. När det gäller handlingar som är mycket ingripande för den enskilde, eller när ärendets handläggningstid blir mycket lång, kan myndigheten också avstå från att använda förenklad delgivning, om den bedöms som mindre lämplig (se prop. 1990/91:11 s. 49).

Information om förenklad delgivning skall som huvudregel lämnas i varje mål och i varje instans. Delgivningsformen får inte avse stämningssökningar eller andra handlingar genom vilka mål eller ärenden anhängiggörs; undantag har emellertid gjorts för delgivning med svaranden i mål som efter bestridande överlämnats från den summariska processen hos kronofogdemyndigheten (3 a § tredje stycket delgivningslagen). Även i andra hänseenden finns inskränkningar när det gäller delgivning av stämningssökningar o.d. (se t.ex. 3 § tredje stycket delgivningslagen och 33 kap. 6 § första stycket RB). Skälet för inskränkningarna är att särskilt starka krav bör ställas vid delgivning av handlingar som typiskt sett har mycket stor betydelse för mottagaren.

Ytterligare regler om förenklad delgivning återfinns i 17 § delgivningsförordningen (1979:101). Där sägs att föreskrifter om vad en upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas skall innehålla meddelas av Domstolsverket. Domstolsverket har meddelat föreskrifter i DVFS 1991:1.

Frågan om lämpligheten från rättssäkerhetssynpunkt av ett system där information om förenklad delgivning i ett ärende får avse även efterföljande rättsliga förfaranden diskuterades i förarbetena såväl när förenklad delgivning infördes (prop. 1990/91:11) som när delgivningsreformen gjordes tillämplig på mål som överlämnats från den summariska processen hos kronofogdemyndigheten (prop. 1994/95:188). Som skäl för att information om förenklad delgivning bör lämnas i varje mål och i varje instans angavs i huvudsak följande. Det kan vara svårt att i en information i första instans precisera vid vilken myndighet saken kan komma att handläggas i senare skeden och i så fall under vilka omständigheter. Det kan också uppkomma tveksamhet om sakens identitet i olika skeden, alltså vad som egentligen är samma "ärende". Det kan vidare komma att gå lång tid, ibland mycket lång tid, från det att informationen har lämnats i första instans till det att målet kommer upp i andra instans och eventuellt också vidare därifrån. Det bör inte begäras av parten att han under mycket lång tid skall hålla informationen om förenklad delgivning i minnet och stå till förfogande för delgivning på det sätt som är tänkt vid denna delgivningsform (prop. 1990/91:11 s. 22-23).

Som redan nämnts kan delgivning av ansökan om överlämnande av mål från summarisk process hos kronofogdemyndighet till tingsrätt – dvs. den handling genom vilken förfarandet inleds vid tingsrätten – och andra handlingar i målet ske med svaranden genom förenklad delgivning. En förutsättning för det är att svaranden i målet om betalningsföreläggande eller handräckning hos kronofogdemyndigheten har delgetts information om att förenklad delgivning kan komma att användas vid tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd om målet efter bestridande överlämnas dit (3 a § tredje stycket delgivningslagen).

En sådan ordning ansågs godtagbar från rättssäkerhetssynpunkt av följande skäl. Informationen gäller delgivning i endast en instans och svaranden tillställs senare underrättelse om vart målet överlämnas. Informationen lämnas typiskt sett kort tid innan handläggningen påbörjas i nästa instans. Svaranden kan lätt överblicka vad målet vid tingsrätten kan komma att avse, eftersom han vet vilka yrkanden han har bestritt. Undantaget från huvudregeln om förbud mot förenklad delgivning av handlingar genom vilka mål eller ärenden anhängiggörs var, enligt regeringens mening, helt acceptabelt med hänsyn till svarandens goda möjligheter att överblicka det processuella läget (prop. 1994/95:188 s. 15).

Arbetsgruppen har, utifrån de ovan redovisade uttalandena i förarbetena när det gäller möjligheten att använda förenklad delgivning vid tingsrätterna i överlämnade mål från den summariska processen hos kronofogdemyndigheten, övervägt vilka krav som måste uppställas för att förenklad delgivning skall kunna användas vid tingsrätt i brottmål där den tilltalade redan vid handläggningen hos polis, tull eller åklagarmyndighet delgetts information om att sådan delgivning kan komma att användas. Arbetsgruppen har uppställt följande kriterier för att ordningen skall vara acceptabel från rättssäkerhetssynpunkt.

- den tilltalade måste, när information lämnas om att förenklad delgivning kan komma att användas om saken går vidare till tingsrätt, kunna överblicka vad målet i tingsrätten kommer att avse,
- den tilltalade skall inte behöva hålla sig anträffbar på det sätt som förenklad delgivning förutsätter under längre tid än som kan anses skäligt och
- information måste senare tillställas den tilltalade om vilken tingsrätt som handlägger målet.

Utifrån dessa kriterier föreslår arbetsgruppen att en tilltalad i brottmål i tingsrätt skall kunna delges genom förenklad delgivning, om han i samband med strafföreläggande, föreläggande av ordningsbot eller delgivning av misstanke om ett brott som kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot delgetts upplysningar om en sådan delgivning kan komma att användas.

Regeringen gör den bedömningen att det första av de kriterier som arbetsgruppen uppställer gör att man måste ifrågasätta lämpligheten att tillämpa det av arbetsgruppen föreslagna förfarandet när det gäller strafföreläggandefallen. Ett strafföreläggande utfärdas av åklagare och innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett straff efter vad åklagaren anser att brottet bör föranleda (48 kap. 2 § första stycket RB). I normala fall är straffet böter, men om den misstänkte är över 18 år kan strafföreläggandet avse villkorlig dom eller sådan dom i förening med böter. I ett föreläggande kan också upptas t.ex. förverkanden, annan sådan särskild rättsverkan, avgift till brottsofferfond och en målsägandes skadeståndsanspråk. Om föreläggandet godkänns gäller det som en lagakraftvunnen dom. Att föreläggandet bestrids resulterar i de flesta fall i att åklagaren går vidare med ett åtal och i de allra flesta fall överensstämmer åklagarens ansvarsyrkande med det som den misstänkte fått kunskap om genom strafföreläggandet. Det finns emellertid undantag. Oberoende av om den misstänkte har haft några invändningar mot strafföreläggandet kan åklagaren nämligen ändra gärningsbeskrivningen och/eller yrka ansvar

för ett brott med en annan brottsbeteckning än det som angetts i strafföreläggandet. Det kan också i undantagsfall vara så att det efter strafföreläggandets utfärdande tillkommer ett skadeståndsanspråk eller att ett sådant anspråk förändras, t ex genom att högre belopp yrkas eller att ersättning yrkas för ytterligare skador. Målsägandens möjligheter att ändra sig skärs sällan av innan målet har företagits till huvudförhandling i tingsrätten. Det som har sagts nu talar med en inte obetydlig styrka mot att strafföreläggandefall bör omfattas av en reform. Det finns också ett annat tungt vägande skäl mot att låta strafföreläggandefallen omfattas. De fall som med dagens regler omfattas av strafföreläggandeinstitutet är nämligen många gånger av så allvarlig beskaffenhet att de kan leda till ingripande påföljder. Särskild försiktighet är därmed motiverad när det gäller att ta bort kravet på bevisning för att delgivning av stämning i brottmål har skett. Till detta skall läggas att man för att genomföra utredningsförslaget när det gäller strafföreläggandefallen skulle behöva införa ett resurskrävande system för delgivning av strafförelägganden.

Om man håller sig till fall inom tillämpningsområdet för institutet föreläggande av ordningsbot är situationen en annan. Föreläggande av ordningsbot innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart eller inom viss tid föreläggs ett bötesstraff (48 kap. 2 § andra stycket RB). För brottet får det inte vara föreskrivet annat straff än böter omedelbart i penningar och inte heller normerade böter. Ordningsboten skall ha bestämts av Riksåklagaren eller, i vissa fall, av en statsåklagare. Godkänns föreläggandet gäller det som en lagakraftvunnen dom. Institutet föreläggande av ordningsbot hanteras i första hand av polismän och tulltjänstemän. Huvudregeln är att ett föreläggande utfärdas i direkt anslutning till brottet i den misstänktes närvaro av en polisman eller en tulltjänsteman. Den misstänkte får då direkt veta vilket brott som misstanken avser, vilket bötesstraff som skall betalas m.m. och han eller hon får sedan möjlighet att omedelbart ta ställning till frågan om godkännande av föreläggandet (48 kap. 16 § andra stycket RB). Om den misstänkte godtar föreläggandet, skall han eller hon genast teckna sitt godkännande på en blankett och lämna denna till polismannen eller tulltjänstemannen. Om han eller hon är närvarande när föreläggande utfärdas och behöver rådrom för att ta ställning till föreläggandet, får han eller hon med sig föreläggandet för senare ställningstagande till frågan om godkännande (48 kap. 16 § tredje stycket RB). Slutligen förekommer det att polismannen eller tulltjänstemannen utfärdar ett föreläggande i den misstänktes frånvaro och skickar det till honom eller henne per post för ställningstagande, s.k. kontorsföreläggande (48 kap. 16 § tredje stycket RB).

Polisens och tullens hantering av ärenden som omfattas av reglerna om ordningsbot resulterar i att över 200 000 brott per år klaras av. Varje år måste emellertid omkring 8 000 åtal väckas för brott som i och för sig faller in under institutet föreläggande av ordningsbot. Ett sätt att förenkla den fortsatta hanteringen av dessa åtal är enligt arbetsgruppen att polismannen eller tulltjänstemannen delger den misstänkte upplysningar om förenklad delgivning i samband med ingripandet. Arbetsgruppen anser att paralleller kan dras med mål som överlämnats från den summariska processen hos kronofogdemyndigheten. Den tilltalade får genom föreläggandet en mycket god överblick över vad målet vid tingsrätten kan komma att avse. Det krävs i regel inte någon ytterligare utredning av

polisen; det bör därför inte gå så lång tid från det att informationen om förenklad delgivning ges till dess målet handläggs vid tingsrätten. Informationen om förenklad delgivning skulle bara avse en instans.

Såvitt gäller ordningsbotsfallen ser regeringen klara fördelar med arbetsgruppens förslag när det gäller att åstadkomma en effektiv men samtidigt rättssäker handläggning av dessa brottmål. I de fall där föreläggandet godkänns behövs givetvis inga upplysningar om förenklad delgivning. Fördelarna hänför sig i första hand till de fall där den misstänkte ges rådrum för ett godkännande, där han förnekar brott eller där det av någon annan anledning inte kan utfärdas ett föreläggande. I de flesta fall kan den misstänkte då delges upplysning om förenklad delgivning direkt på platsen. För de fall där det blir aktuellt med kontorsföreläggande föreslår arbetsgruppen att polismannen eller tulltjänstemannen tillställer den misstänkte upplysning om förenklad delgivning i samband med utskicket av föreläggandet. Den misstänkte måste då, till skillnad från i dag, delges handlingarna. *Rikspolisstyrelsen* anser att delgivning även i det senare fallet, d.v.s. vid kontorsförelägganden, i de flesta fall kan ske i samband med ingripandet på platsen eller vid ett senare förhör. Ett kontorsföreläggande behöver då bara i undantagsfall delges tillsammans med en underrättelse om förenklad delgivning. Mycket talar för Rikspolisstyrelsens lösning.

Mot den nu angivna bakgrunden av hur ett system med delgivning av upplysning om förenklad delgivning skulle kunna fungera anser regeringen att det av arbetsgruppen föreslagna systemet bör införas för de brott som omfattas av institutet föreläggande av ordningsbot. Reformen bör däremot inte få omfatta några andra brott. Det är givetvis inte tillräckligt att låta de nya reglerna avse sådana fall där ett föreläggande om ordningsbot faktiskt utfärdas. De stora resursvinsterna hänför sig ju till de fall där den misstänkte förnekar gärningen och något föreläggande för den skall inte få utfärdas (se 48 kap. 15 § RB). Arbetsgruppen föreslår, som redan nämnts, att dessa fall i lagtexten skall beskrivas som fall där upplysning delgetts i samband med delgivning av misstanke om ett brott som kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot. Uttrycket "delgivning av misstanke" har emellertid i det praktiska rättslivet kommit att nära knytas till sådana fall där en förundersökning har nått en viss bevisnivå (jfr 23 kap. 18 § RB). Det synes därför vara mindre lämpligt att använda uttryckssättet i ordningsbotsfall, där det inte bedrivs någon förundersökning enligt RB (jfr 23 kap. 22 § RB). Ett av Rikspolisstyrelsen framfört förslag om att man i lagtexten i stället skall hänvisa till "rapport om" ett brott av nu angivet slag har den svagheten att en polismans rapportering enligt polislagen till närmaste förman ofta behöver anstå något. Enligt regeringen bör man därför låta lagtexten avse utredningen av ett brott som enligt 48 kap. 13 § rättegångsbalken kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot.

Regeringen vill understryka att ändringarna i delgivningslagen är avsedda att öppna en möjlighet för domstolarna att använda förenklad delgivning i ordningsbotsfallen. Domstolen måste naturligtvis även i dessa fall pröva om de allmänna förutsättningarna för att förenklad delgivning skall få användas är uppfyllda i det enskilda fallet. Ser exempelvis domstolen, när den skall delge den tilltalade stämning, att det gått lång tid från det den tilltalade delgavs upplysning om att förenklad

delgivning kunde komma att användas, kan den självklart behöva avstå från att använda förenklad delgivning i målet.

Bestämmelser om i vilka fall och i vilka former som misstänkta skall delges upplysning om att förenklad delgivning kan komma att tillämpas i domstol bör tas in i förordning. Siktet bör dock vara ställt på att delgivning av underrättelse som huvudregel skall ske vid ett personligt sammanträffande mellan den misstänkte och polismannen respektive tulltjänstemannen.

Det är viktigt att det också kommer att finnas fullgoda blanketter som kan användas av polismännen och tulltjänstemännen. Framtagandet av blanketter bör ankomma på Rikspolisstyrelsen och Tullverket. En fråga som särskilt behöver uppmärksammas i det sammanhanget är vad som bör gälla för en misstänkt som vill anmäla att han ändrat adress. Det bör stå klart för den misstänkte vart han eller hon skall vända sig och det är enligt regeringen därför lämpligt att adressändring sker till den myndighet som lämnade upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i domstol. Det bör vidare ingå i instruktionen för dem som har rätt att ge förelägganden om ordningsbot att upplysning om förenklad delgivning inte bör ges i de mycket sällsynta undantagsfall där det finns anledning att anta att en talan om ett enskilt anspråk kommer att föras (jfr 48 kap. 15 § RB).

5.6 Vissa forumregler

Regeringens förslag: Regeringen ges möjlighet att föreskriva att ett ärende om företagsrekonstruktion, skuldsanering eller felparkering skall handläggas av en annan tingsrätt än den tingsrätt som enligt de nu gällande reglerna är behörig, om de båda tingsrätterna har sina domkretsar inom samma län.

Regeringens bedömning: Det finns inte skäl att nu ge en tingsrätt vidgade möjligheter att lämna över ett mål till en annan tingsrätt. Det finns inte heller skäl att nu ändra reglerna om forum för konkursärenden.

Promemorieförslaget: En tingsrätt skall under vissa förutsättningar kunna lämna över ett mål till en annan tingsrätt inom samma län. Ett konkursärende skall handläggas av den tingsrätt som regeringen bestämt för det län eller del av län till vilket ärendet enligt nu gällande regler är anknutet i forumhänseende. Ett ärende om felparkeringsavgift, skuldsanering eller företagsrekonstruktion skall handläggas av den tingsrätt som regeringen bestämt för län eller del av län.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslagen. Förslagen eller vissa av förslagen avstyrks dock av *Riksdagens ombudsmän (JO)* såvitt gäller överlämnande av mål, *Malmö tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Lunds tingsrätt*, *Örebro tingsrätt*, *Karlstads tingsrätt* såvitt gäller domstolsärenden, *Riksåklagaren* såvitt gäller brottmål samt *Sveriges advokatsamfund*. *Köpings tingsrätt* och *Hedemora tingsrätt* säger sig vara tveksamma.

Överflyttning av vissa mål

Enligt den nu gällande ordningen kan en tingsrätt som är behörig att handlägga ett tvistemål eller ärende inte lämna över det till en annan tingsrätt. En domstol som är behörig att handlägga ett brottmål kan dock enligt 19 kap. 7 § RB lämna över det till en annan tingsrätt, men för detta krävs särskilda skäl. I det remitterade förslaget ges en tingsrätt som är behörig att handlägga ett tvistemål eller brottmål möjlighet att överlämna det till en annan tingsrätt i samma län, om detta är till fördel för handläggningen av målet och den mottagande tingsrätten samtycker. Något överlämnande skall dock endast i vissa familjerättsliga situationer få ske i tvistemål där parterna träffat avtal om ett visst forum eller där det finns en särskild forumregel som utesluter att de allmänna bestämmelserna i rättegångsbalken om forum tillämpas.

Förslaget är avsett att utjämna sådana arbetstoppar som kan uppstå i en tingsrätts verksamhet och som inte hinner motverkas genom organisationsändringar. Förslaget skall underlätta pågående och framtida samverkansprojekt mellan olika tingsrätter. Den ökade flexibilitet som åstadkoms genom möjligheten till överlämnande skall bidra till ett effektivare utnyttjande av rättsväsendet i dess helhet och målen skall därmed kunna handläggas snabbare.

Remisskritiken är omfattande och tar sikte på en mängd frågor. Åtskilliga remissinstanser menar att förslaget präglas endast av myndighetsperspektivet och att medborgarperspektivet därmed kommit i skymundan. Man pekar i det sammanhanget på de problem och kostnader som kan uppstå för parterna även vid resor inom ett och samma län. Några remissinstanser menar att parterna i målet alltid måste beredas tillfälle att yttra sig innan ett mål kan lämnas över från en domstol till en annan och att parterna måste ha möjlighet att säga nej, åtminstone om de är ense och det inte föreligger speciella skäl. *JO* menar att förslaget är alltför lösligt för att kunna godtas från rättssäkerhetssynpunkt. Även andra remissinstanser befarar att förslaget leder till oordning. Också risken för dubbelarbete framhålls.

Remisskritiken har övertygat regeringen om att det inte nu bör införas någon möjlighet för en behörig tingsrätt att flytta över ett mål till en annan tingsrätt i samma län. Regeringen vill nämna att det kan finnas skäl att se närmare på om det bör införas en utökad möjlighet för en tingsrätt att i ett speciellt fall överlämna ett mål oavsett om detta sker över en länsgräns. En sådan reform skulle emellertid ha ett helt annat syfte än de förslag som nu har diskuterats och den skulle med all sannolikhet kräva helt andra lösningar.

Forum för vissa ärenden

Ett konkursärende inleds enligt 2 kap. konkurslagen (1987:672) genom att en gäldenär eller någon som anser sig ha en fordran mot honom eller henne ger in en konkursansökan till en tingsrätt. Behörig tingsrätt är den där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i

allmänhet. Ingen tingsrätt är alltså undantagen från rätten och skyldigheten att pröva konkursärenden.

En näringsidkare som har betalningssvårigheter kan enligt lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion få till stånd ett särskilt förfarande för att rekonstruera sin verksamhet. En ansökan får enligt 2 kap. 1 § den lagen göras av gäldenären eller av en borgenär. I fråga om forum gäller samma grundregel som för konkurs. Ärendet hos tingsrätten omfattar hela rekonstruktionsförfarandet. Det handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Skuldsanering innebär att en fysisk person helt eller delvis befrias från de skulder som han eller hon har. Frågor om skuldsanering handläggs i första hand av en kronofogdemyndighet. Myndigheten kan enligt 21 § skuldsaneringslagen (1994:334) överlämna ärendet till tingsrätten i den ort där gäldenären är bosatt. Enligt 29 § samma lag kan vissa beslut av myndigheten överklagas till samma tingsrätt. Även skuldsaneringsärenden handläggs i domstolen enligt ärendelagen.

Ärenden om överträdelse av det allmännas föreskrifter som rör parkering eller stannande av fordon handläggs enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift i första hand av polismyndighet. Polismyndighetens verksamhetsområde är länet. Faktiskt synes dock många polismyndigheter låta arbetet med felparkeringsärendena ske lokalt på flera orter inom myndighetens verksamhetsområde. Den som ålagts att betala en avgift kan överklaga till den tingsrätt inom vars domkrets överträdelsen har ägt rum. Ärendet handläggs enligt ärendelagen. Polismyndigheten är motpart i ärendet.

Enligt promemorieförslaget skall ansökningar om konkurs eller företagsrekonstruktion göras hos den tingsrätt som regeringen bestämt för det län eller del av län där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Skuldsaneringsärenden skall enligt förslaget, när de går vidare från kronofogdemyndighet, handläggas av den tingsrätt som regeringen bestämt för det län eller den del av län där gäldenären är bosatt. Felparkeringsärenden skall, när de går vidare, handläggas av den tingsrätt som regeringen bestämt för det län eller den del av län där överträdelsen har ägt rum. I promemorian sägs bl.a. att förslagen ligger i linje med tankarna på att bedriva verksamhet i flera domstolar med gemensam domkrets. Det sägs i promemorian också att förslagen kan utgöra ett instrument för att behålla domstolsverksamheten vid mindre domstolar som har svårt att i framtiden bedriva en effektiv verksamhet med bibehållen kvalitet, men där det av olika anledningar inte är lämpligt med en organisationsförändring som innebär skapande av en tingsrätt med gemensam domkrets och dömande verksamhet på flera orter.

Remisskritik kommer från flera håll. Några remissinstanser finner det vara svårt att se förslagen som förenliga med de riktlinjer för domstolarnas organisation som regeringen dragit upp i den förut omnämnda skrivelsen 1999/2000:106. Det påpekas i det sammanhanget att regeringen tidigare angett att varje bestående tingsrätt skall ha en sådan styrka att den på ett effektivt och kompetent sätt kan handlägga varje slags mål eller ärende. Några remissinstanser menar att det därför inte behövs regler om en koncentring av mål till vissa tingsrätter i syfte att åstadkomma tillräcklig kompetens för handläggningen. I ett par

remissyttranden sägs att forumreglerna blir alltför krångliga och att enskilda kan få svårt att bedöma till vilken tingsrätt de skall vända sig. Det sägs också att det kan uppstå ökade besvär och resekostnader för parterna. Också förslagets betydelse för notarieutbildningen och för domstolssekreterarnas anställningar nämns av några remissinstanser. Såvitt gäller felparkeringsärendena anges att de har en stark lokal anknytning och att det i en del sådana ärenden till och med förekommer att tingsrätten håller syn på platsen.

Innan regeringen går närmare in på frågor om fördelarna och nackdelarna med förslagen vill regeringen nämna att några remissinstanser har angett att frågan om en reform av det angivna slaget är förenlig med regeringsformen behöver belysas. Den bestämmelse de har i tankarna är 11 kap. 4 § regeringsformen som utsäger att föreskrifter ges i lag om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvuddragen av deras organisation och om rättegången. Den paragrafen hindrar inte att regeringen ger förordningsbestämmelser om rikets indelning i domsagor, dvs. om tingsrätternas domkretsar (jfr 1 kap. 1 § RB). Regeringen har rätt att ge sådana bestämmelser också om domkretsarna för t.ex. miljödomstolarna och fastighetsdomstolarna och dessutom om vilka domstolar som skall ha behörighet att handlägga t.ex. tryckfrihetsmål och sjörättsliga mål. I de mål som faller in under de berörda bestämmelserna skall domstolen i allmänhet utöva en rättskipning i traditionell mening (jfr NJA II 1947 s. 87). De ärenden som omfattas av promemoriaförslaget hör emellertid inte till en rättskipning av det slaget utan till den frivilliga rättsvården, som i regeringsformens mening närmast kan anses utgöra förvaltning. Därmed är det enligt regeringens bedömning alldeles klart att det inte finns några konstitutionella hinder mot en reform.

De remitterade förslagen måste ses med utgångspunkt i den allmänna målsättningen för hur domstolarna i framtiden bör vara organiserade. Reformarbetet i stort när det gäller domstolsorganisationen och när det gäller domstolarnas sidofunktioner utanför rättskipningsområdet är närvarande inne i ett dynamiskt skede. Avsikten är bl.a. att tingsrätterna skall bli ännu mer slagkraftiga. Oavsett de metoder som väljs för reformerna kan otvivelaktigt behovet av lösningar som innebär att vissa slags ärenden koncentreras till ett mindre antal tingsrätter komma att minska eller helt falla bort i en del län. Regeringen ser inte detta som något som skulle göra en reform enligt promemoriaförslaget överflödigt. En möjlighet att koncentrera handläggningen av vissa ärendetyper är nämligen ägnad att medföra en högre flexibilitet och den kan vara särskilt värdefull under en reformperiod, så att en tingsrätt kan sättas in för att hjälpa en näraliggande tingsrätt. En flexibilitet är värdefull också när det gäller att möta sådana akuta anhopningar av ärenden som kan uppstå t.ex. till följd av att det på en viss ort sätts i system att överklaga en viss typ av myndighetsbeslut. En koncentrerad handläggning av de ärenden det nu gäller kan vidare under vissa förutsättningar bidra till att man kan rationalisera handläggningen och den kan därmed leda till att ärendena handläggs snabbare. Genom en koncentrerad handläggning av ärendena kan det i vissa fall också bli möjligt att i ökad utsträckning tillåta att arbetsuppgifter delegeras till domstolsbiträden.

Det som har sagts nu innebär inte att regeringen för samtliga landsändar behöver bestämma vilka tingsrätter som skall handlägga de

ärenden det gäller. I stort sett fungerar ju det nuvarande systemet väl. Det viktiga är att det skapas en möjlighet att relativt enkelt tillgodose de krav som den praktiska verkligheten i domstolsarbetet i särskilda fall kan komma att ställa. En reform bör därför inte ges den utformning som föreslås i promemorian. Den reform som bör komma i fråga är i stället att nuvarande forumregler behålls men med det tillägget att regeringen kan meddela föreskrifter om undantag. Jfr på den punkten 14 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Vikten av att man inte genom nya forumregler för särskilda ärendetyper stör det redan pågående reformarbetet måste betonas. Sålunda är konkursärendena många och hanteringen av dem utgör en långtifrån oviktig del av tingsrätternas nuvarande arbetsuppgifter. Dessa ärenden kan därmed inte flyttas från en tingsrätt till en annan utan att det uppstår betydande organisatoriska konsekvenser. Mot den bakgrunden anser regeringen att det i nuvarande läge inte finns tillräckliga skäl att låta konkursärendena omfattas av en reform. Ärenden om skuldsanering, felparkering och företagsrekonstruktion har inte alls samma betydelse i det berörda hänseendet.

Som flera remissinstanser har varit inne på är det önskvärt att den som vill inleda ett förfarande vid en tingsrätt utan några större besvär kan få kunskap om vart han eller hon skall vända sig. Den enskilde kan få den kunskapen på flera tänkbara sätt. Ärenden om skuldsanering och felparkering handläggs primärt vid en förvaltningsmyndighet och i sådana ärenden får den enskilde behövliga upplysningar om behörig domstol genom en klagooanvisning eller liknande. Ärendena om företagsrekonstruktion inleds av företagare och man synes av dem kunna begära att de på ett eller annat sätt tar reda på vad som gäller. I sista hand har varje tingsrätt till vilken den enskilde med orätt skulle kunna vända sig i ett ärende av nu aktuellt slag en skyldighet att lämna ärendet vidare till den tingsrätt som är behörig. Det som har sagts nu medför att de enskildas berättigade informationsbehov i fråga om vilken domstol som är behörig får anses vara väl tillgodosett även efter en reform. Någon egentlig risk för att enskilda lider en rättsförlust har regeringen svårt att se.

Man kan emellertid inte bortse från att parter och andra i vissa fall kan komma att få högre resekostnader till följd av att mål koncentreras. Regeringen behöver emellertid inte få möjlighet att meddela andra undantag från forumreglerna än sådana som innebär att ett ärende flyttas från en tingsrätt till en annan tingsrätt inom samma län. Därmed blir det inga mer betydande kostnadsökningar för någon enskild person. Men frågor om avstånd mellan domstol och parter aktualiserar ändå frågor om efter vilka riktlinjer som en koncentring av ärendena bör tillåtas att ske. I det remitterade förslaget görs flera vägledande uttalanden om detta. Det anges sålunda att det vid ett ställningstagande till vilken eller vilka tingsrätter i ett län som skall ha behörighet att handlägga de ärendetyper för vilka forumfrågan föreslås delegerad skall beaktas det geografiska avståndet för parterna, förutsättningar att ta till vara särskild kompetens eller andra särskilda resurser hos en tingsrätt, liksom behovet av samverkan med vissa myndigheter. Vidare skall regeringen enligt den remitterade promemorian beakta de synpunkter som tingsrätterna i länet har i forumfrågan. Dessa uttalanden har betydelse även med ett system

enligt vilket regeringen endast ges möjlighet att inom ett län göra undantag från de normala forumbestämmelserna. Regeringen vill tillägga att det för sådana ärenden som tillhör insolvensrätten finns anledning att ta hänsyn till att ärendetillströmningen kan variera kraftigt alltefter de ekonomiska konjunkturerna och att de lösningar som väljs måste vara anpassade för att utan några komplikationer kunna möta sådana förändringar och detta även om de sker hastigt.

Mot den nu angivna bakgrunden anser regeringen att det bör öppnas en möjlighet att genom förordning göra avvikelser inom ett län från de forumbestämmelser som nu gäller för ärenden om företagsrekonstruktion, skuldsanering och felparkering.

6 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

7 Ekonomiska konsekvenser

Förslaget om förenklad delgivning i brottmål får vissa ekonomiska och verksamhetsmässiga konsekvenser för domstolarna, polisen och tullen. Från effektivitetssynpunkt för hela rättsväsendet innebär förslaget dock fördelar. För polisen innebär förslaget bl.a. att antalet delgivningsuppdrag för stämningar och kallelser till domstol minskar. Därutöver kommer poliser i mindre utsträckning än i dag att vara uppbundna för vittnesförhör i domstol eftersom förhandlingar inte kommer att ställas in så ofta som idag på grund av bristande delgivning. En del av den tid som idag avsätts för huvudförhandlingar kan i framtiden användas till annan verksamhet. Kostnader för bl.a. administration kan komma att öka för polisen på grund av förslaget. Regeringen avser att i budgetpropositionen för 2002 återkomma till riksdagen med eventuella förslag till omfördelning av resurser inom rättsväsendet och med förslag till finansiering av polisens kostnadsökningar.

Även tulltjänstemännen kommer i mindre utsträckning än idag att vara uppbundna för vittnesförhör i domstol, samtidigt som vissa kostnadsökningar för administration kan beräknas. Kostnadsökningarna beräknas som marginella och bedöms kunna hanteras inom anslagsramen.

8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

36 kap. 1 §

En ändring i fjärde stycket till följd av att 46 kap. 15 § delas upp i två paragrafer. Hänvisning görs till 46 kap. 15 § i stället för till 46 kap. 15 § *första stycket*.

45 kap. 14 §

I *andra stycket* har uttryckligen angivits att undantag från enveckasregeln, när det gäller tid för hållande av huvudförhandling i mål där den tilltalade är anhållen eller häktad, får göras i de fall där målet är omfattande. Bestämmelsen har närmare behandlats i avsnitt 5.2. Motsvarande ändring har gjorts i *tredje stycket* i fråga om tidsfristen när det gäller huvudförhandling i mål där den tilltalade är ålagd reseförbud. I övrigt har bestämmelsen anpassats till modernare språkbruk.

45 kap. 15 §

Bestämmelsen har ändrats till följd av att en ny 15 a § tillkommit i 46 kap. I *andra stycket* hänvisas till 46 kap. 15 a § när mål kan avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit. I övrigt har bestämmelsen anpassats till modernare språkbruk.

46 kap. 15 §

Bestämmelsen har delats upp i två paragrafer för att på ett mer pedagogiskt sätt än i dag ge domstolen vägledning av handlingssätt när den tilltalade uteblir från en huvudförhandling och 15 § har fått en delvis ny språklig utformning. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.1. De olika handlingssätten är alternativa. I första hand skall dock rätten överväga de möjligheter som finns att genomföra huvudförhandlingen i den tilltalades utvaro. Uppräkningen i övrigt av handlingssätt utgår med hänsyn till proportionalitetsprincipen från det minst ingripande. För att häktning skall kunna ske måste givetvis de lagliga förutsättningarna enligt 24 kap. rättegångsbalken föreligga.

46 kap. 15 a §

Paragrafen är ny. Den motsvarar nuvarande 15 § andra och fjärde-sjätte styckena och reglerar möjligheterna att avgöra mål och rättegångsfrågor i den tilltalades utvaro. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.1. Bestämmelsen i nuvarande 15 § *tredje stycket*, att den tilltalade måste ha uteblivit en gång tidigare för att rätten skall kunna döma till fängelse, har tagits bort. I övrigt har vissa språkliga justeringar gjorts.

8.2 Förslaget till lag om ändring i delgivningslagen (1970:428)

Prop. 2000/01:108

3 a §

Andra stycket innehåller en hänvisning till en ny paragraf, 3 b §, som innehåller undantagsregler för när stämningsansökningar och andra handlingar genom vilka förfarandet vid en myndighet inleds får delges genom förenklad delgivning.

3 b §

Paragrafen är ny. Den har behandlats i avsnitt 5.5. Till *första stycket* har flyttats huvuddelen av nuvarande 3 a § andra stycket. *Andra stycket* innehåller en bestämmelse om när förenklad delgivning får användas för delgivning med en tilltalad i brottmål.

Det kan inträffa att den som i tingsrätten kan delges genom förenklad delgivning enligt denna regel åtalas för ett nytt brott och att de båda åtalen handläggs i en rättegång. Stämning avseende det nya brottet kan då delges med förenklad delgivning endast om förutsättningarna för det finns enligt bestämmelsen i andra stycket; det förutsätter således att den tilltalade vid handläggningen avseende det nya brottet hos polisen eller tullen informerats om att förenklad delgivning kan komma att användas vid tingsrätten. Om inte, krävs att den tilltalade delges upplysningar om förenklad delgivning igen, lämpligen i samband med att han delges stämning för att svara på det nya åtalet.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift

10 §

Förslaget innebär att det öppnas en möjlighet att genom förordning göra avvikelser inom ett län från de gällande forumbestämmelserna. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.6.

8.4 Förslaget till lag om ändring i skuldsaneringslagen (1994:334)

21 §

Förslaget innebär att det öppnas en möjlighet att genom förordning göra avvikelser inom ett län från de gällande forumbestämmelserna. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.6.

8.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion Prop. 2000/01:108

2 kap. 1 §

Förslaget innebär att det öppnas en möjlighet att genom förordning göra avvikelser inom ett län från de gällande forumbestämmelserna. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.6.

Författningsförslag

1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 24 kap. 1 §, 30 kap. 4 §, 45 kap. 3 och 14 §§ samt 46 kap. 15 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 kap.

1 §

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver, får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han

1. avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff,
2. genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller
3. fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart, att skäl till häktning saknas.

Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver, får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han

1. avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff,
2. genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller
3. fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Om den misstänkte inte har känt hemvist i Sverige, får han häktas även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år för brottet, om det finns risk för att han avviker eller på annat sätt undandrar sig lagföring eller straff.

Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart, att skäl till häktning saknas.

Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, får häktning inte ske.

Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, får häktning inte ske.

Prop. 2000/01:108
Bilaga 1

30 kap.

4 §

Handläggas i en rättegång flera åtal, må dom givas beträffande något av dem, ehuru handläggningen angående de övriga icke avslutats. Avse åtalen samme tilltalade, må sådan dom dock ej givas med mindre synnerliga skäl äro därtill.

Om det i samma rättegång finns flera åtal får, om det är lämpligt, dom ges över något av dem trots att handläggningen av de övriga inte har avslutats.

45 kap.

3 §

Hava åtal väckts mot någon för flera brott eller åtal mot flera för att hava tagit del i samma brott, skola åtalen handläggas i en rättegång, om ej rätten finner särskild handläggning vara lämpligare.

Om åtal har väckts mot någon för flera brott, eller mot flera för att ha tagit del i samma brott, skall åtalen handläggas i en rättegång. Åtalen får dock handläggas särskilt om det är lämpligt.

Åtal som väckts mot flera för skilda brott, må handläggas i en rättegång om det är till gagn för utredningen.

Om åtal har väckts mot flera för skilda brott, får åtalen handläggas i en rättegång, om det är till fördel för utredningen.

Ej må åtal förenas, med mindre åtalen väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för åtalen samma rättegångsform är tillämplig.

Åtal får inte förenas, om de inte väckts vid samma domstol och denna är behörig samt samma rättegångsform är tillämplig för åtalen.

När skäl äro därtill, må åtal, som förenats, åter särskiljas.

När det finns skäl för det, får åtal, som förenats, åter särskiljas.

14 §

Rätten bestämme, så snart kan, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling särskilt utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Rätten skall bestämma tid för huvudförhandling så snart det kan ske. För behandling av en rättegångsfråga eller en del av saken, som får avgöras särskilt, får huvudförhandling utsättas, trots att målet i övrigt inte är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag,

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas skyndsamt och senast inom

då åtalet väcktes, om *ej till följd* av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från den dagen då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt *till följd* av åtgärd som avses i 11 eller 12 § eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

två veckor från den dag då åtalet väcktes, om inte på grund av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas skyndsamt och senast inom en månad från den dagen då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt på grund av åtgärd som avses i 11 eller 12 § eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

46 kap.

15 §

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han sig genom ombud då han har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten *förelägga nytt vite eller förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.*

Kan saken utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, om

1. det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening,

15 §

Uteblir den tilltalade från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han sig genom ombud då han har förelagts att infinna sig personligen skall rätten i första hand avgöra målet enligt 15 a §. Är det inte möjligt skall rätten besluta att han skall

1. hämtas till rätten omedelbart,
2. häktas, om det finns förutsättningar för det,
3. hämtas till rätten till en senare dag eller
4. föreläggas nytt vite.

15 a §

Målet får avgöras även om den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller uteblivit, om den tilltalades personliga närvaro inte är nödvändig för utredningen och

1. det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana

2. den tilltalade, sedan stämning delgetts honom, har avvikit eller håller sig undan på sådant sätt att han inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller

3. den tilltalade lider av en allvarlig psykisk störning och hans närvaro på grund därav inte är nödvändig.

I fall som avses i andra stycket 1 får fängelse ådömas endast om den tilltalade tidigare har uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet eller då har inställt sig endast genom ombud. Har åtalet efter det tidigare rättegångstillfället utvidgats till att avse ytterligare gärning, får fängelse ådömas endast om anledning fanns att döma till fängelse för de gärningar som åtalet avsåg innan det utvidgades.

Med de påföljder som anges i andra stycket 1 skall likställas förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Det gäller dock inte, om i samband med förordnandet villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff skall förklaras förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I fall som avses i andra stycket 2 får målet avgöras även om den tilltalade inte har delgetts kallelse till förhandlingen.

Rättegångsfrågor får avgöras trots att den tilltalade har uteblivit.

påföljder i förening,

2. den tilltalade, sedan han delgetts stämning, har avvikit eller håller sig undan på ett sådant sätt att han inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller

3. den tilltalade lider av en allvarlig psykisk störning och hans närvaro därför inte är nödvändig.

Med de påföljder som anges i första stycket 1 skall likställas förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Det gäller dock inte, om i samband med förordnandet villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff skall förklaras förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I fall som avses i första stycket 2 får målet avgöras även om den tilltalade inte har delgetts kallelse till förhandlingen.

Rättegångsfrågor får avgöras trots att den tilltalade har uteblivit.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

2. Förslag till lag om ändring i lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Prop. 2000/01:108
Bilaga 1

Härigenom föreskrivs i fråga om lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att 29 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 §

Mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år skall alltid behandlas skyndsamt.

Väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, skall de tidsfrister iakttas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad. *I stället för den tid om en vecka, som i 45 kap. 14 § rättegångsbalken är föreskriven för hållande av huvudförhandling, skall gälla en tid om två veckor.*

Inhämtar rätten yttrande från socialnämnden enligt 28 §, skall nämnden yttra sig inom en sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling enligt reglerna i andra stycket. Om ärendets beskaffenhet föranleder det, får yttrandet med rättens medgivande lämnas senare.

Mål mot den som inte har fyllt tjuogoett år skall alltid behandlas skyndsamt.

Väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, skall de tidsfrister iakttas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad.

Inhämtar rätten yttrande från socialnämnden enligt 28 §, skall nämnden yttra sig inom en sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling enligt reglerna i andra stycket. Om ärendets beskaffenhet föranleder det, får yttrandet med rättens medgivande lämnas senare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

Härigenom föreskrivs i fråga om delgivningslagen (1970:428) dels att 3 a § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 3 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §

3 a §

Om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna, får ordinär delgivning med den som är part eller som har liknande ställning i ett mål eller ärende ske genom att myndigheten sänder handlingen med post till den sökta under hans senast kända adress och minst en dag senare skickar ett meddelande om att handlingen har sänts (förenklad delgivning).

Förenklad delgivning får användas bara om den sökta har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet eller ärendet. Sådan upplysning behöver dock inte delges med den som har inlett förfarandet vid myndigheten eller som har gett in en handling i målet eller ärendet, om upplysningen lämnas i nära anslutning till att ansökan eller handlingen har kommit in till myndigheten.

Förenklad delgivning får inte avse stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka förfarandet vid myndigheten inleds. Har ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning efter bestridande överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd får dock svaranden delges sökandens begäran om överlämnande och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning, om svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet

Om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna, får ordinär delgivning med den som är part eller som har liknande ställning i ett mål eller ärende ske genom att myndigheten sänder handlingen med post till den sökta under hans senast kända adress och minst en dag senare skickar ett meddelande om att handlingen har sänts (förenklad delgivning).

Förenklad delgivning får användas bara om den sökta har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet eller ärendet. Sådan upplysning behöver dock inte delges med den som har inlett förfarandet vid myndigheten eller som har gett in en handling i målet eller ärendet, om upplysningen lämnas i nära anslutning till att ansökan eller handlingen har kommit in till myndigheten.

Förenklad delgivning får inte avse stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka förfarandet vid myndigheten inleds i andra fall än som följer av 3 b §.

3 b §

Har ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning efter bestridande överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd får svaranden delges sökandens begäran om överlämnande och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning, om svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet hos tingsrätten, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd.

En tilltalad i ett brottmål vid tingsrätt får delges stämningsansökan och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning om han i samband med

- 1. strafföreläggande,*
- 2. föreläggande av ordningsbot eller delgivning av misstanke om ett brott som kunnat beivras genom föreläggande av ordningsbot*

har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i brottmålet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Inställda huvudförhandlingar – förslag till åtgärder

Riksdagens ombudsmän, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Katrineholms tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Mariestads tingsrätt, Karlskrona tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Karlstads tingsrätt, Gävle tingsrätt, Lycksele tingsrätt, Länsrätten i Blekinge län, Länsrätten i Mariestad, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Riksrevisionsverket, Sveriges advokatsamfund, Nämndemännens riksförbund, Sveriges Domareförbund, 1999-års rättegångsutredning.

Riksåklagaren har bifogat yttranden av Åklagarmyndigheten i Stockholm, Åklagarmyndigheten i Linköping, Åklagarkammaren i Växjö, Åklagarkammaren i Kalmar, Åklagarmyndigheten i Malmö, Åklagarmyndigheten i Västerås och Ekobrottsmyndigheten.

Kriminalvården har bifogat yttranden av Kriminalvårdsmyndigheterna Stockholm Kronoberg och Göteborg Centrum.

Promemorian Vissa processrättsliga frågor rörande forumregler

Prop. 2000/01:108
Bilaga 3

Inom Domstolsverket har lagmannen Åke Rehnström med biträde av en arbetsgrupp sett över vissa forumförhållanden i allmän domstol. Resultatet av arbetet har presenterats i en promemoria med lagförslag (se bilaga 1). Förslagen syftar till att skapa förutsättningar för en större flexibilitet inom domstolsorganisationen och ett effektivare utnyttjande av rättsväsendet i dess helhet.

Förslagen i arbetsgruppens promemoria

I arbetsgruppens promemoria föreslås att nya bestämmelser införs i rättegångsbalken, äktenskapsbalken och föräldrabalken som innebär en möjlighet för tingsrätter inom ett län att samarbeta genom överlämnande av tvistemål, brottmål, mål om barns boende och umgänge med barn samt mål och ärenden rörande vårdnad om barn.

I förslaget föreslås dessutom att forumfrågan för konkursärenden, skuldsaneringsärenden, ärenden om företagsrekonstruktion, ärenden om felparkeringsavgift och de registreringsärenden som regleras i äktenskapsbalken skall bestämmas av regeringen. Behörig tingsrätt föreslås vara den tingsrätt regeringen bestämt för det län eller del av län där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet, vilket normalt är där gäldenären har sitt hemvist. För mål om felparkering föreslås att de överklagas till den tingsrätt som regeringen har bestämt för det län eller del av län där överträdelsen har ägt rum.

Förslagen i sistnämnda del ligger i linje med tankarna på att bedriva verksamhet i flera domstolar med gemensam domkrets (se prop. 1999/2000:1, utgiftsområde 4, s. 102 f.), vilket bl.a. syftar till att samla specialmål till vissa enheter och utjämna arbetsbördan vid toppar. Förslaget att koncentrera vissa ärendetyper till en eller två tingsrätter i ett län kan vidare vara ett värdefullt instrument för att behålla domstolsverksamhet vid mindre domstolar som har svårt att i framtiden bedriva effektiv verksamhet med bibehållen kvalitet, men där det av olika anledningar inte är lämpligt med en organisationsförändring som innebär skapande av en tingsrätt med gemensam domkrets och dömande verksamhet på flera orter.

Domstolsverkets kommentarer

Domstolsverket har med framhållande av ärendets vikt överlämnat promemorian till Justitiedepartementet. När det gäller förslaget till lösning beträffande registrering enligt 16 kap. 2 § äktenskapsbalken har Domstolsverket i missiv till promemorian framfört att det bör övervägas om inte förslaget är allför snävt.

Domstolsutredningen

Ett mer långtgående förslag finns i betänkandet Domstolarna inför 2000-talet (SOU 1991:106 s. 84 ff) där det föreslås att tingsrätternas handläggning av registreringsärenden enligt äktenskapsbalken skall tas

över av det centrala äktenskapsregistret samt att avhandlingsprotokollet avskaffas. Vidare har utredningen föreslagit att huvudmannaskapet för äktenskapsregistret skall övergå från Statistiska centralbyrån till Riksskatteverket.

Prop. 2000/01:108
Bilaga 3

Justitiedepartementets kommentarer

Inom departementet har upprättats ett lagförslag som i stora delar överensstämmer med arbetsgruppens lagförslag. Några skillnader finns dock. Det gäller framför allt vissa bestämmelser om överlämnande av mål från en tingsrätt till en annan tingsrätt vilka föreslås införda i 10 kap. 20 b § och 19 kap. 11 b § rättegångsbalken, 14 kap. 3 a § äktenskapsbalken och 6 kap. 17 a § föräldrabalken. I departementsförslaget tillmäts sålunda ett påstående från käranden om grunden för den överlämnande domstolens behörighet inte någon sådan betydelse som det tillmäts enligt arbetsgruppens förslag. Vidare har i departementsförslaget införts uttryckliga bestämmelser om vad syftet med ett överlämnande skall vara och om att något överlämnande inte får ske till en tingsrätt som inte är villig att ta emot målet.

I anslutning till det som har sagts nu finns det anledning att påpeka att med hänsyn till 34 kap. 3 § rättegångsbalken en domstol inte bör kunna överlämna ett mål sedan svaranden har gjort en befogad foruminvändning.

För att det tydligt skall framgå att ett genkärsmål, en talan av mellankommande part eller en regresstalan efter det att ett mål har överlämnats skall väckas vid den mottagande tingsrätten och inte vid den överlämnande, har några bestämmelser i 10 kap. 14 § rättegångsbalken getts en formulering som något avviker från den som finns i arbetsgruppens förslag.

Arbetsgruppens förslag till ändring av 16 kap. 2 § äktenskapsbalken om behörig domstol för registrering av ett äktenskapsförord har i departementsförslaget fått en något avvikande konstruktion i avsikt att minimiera risken för att ett registrerat äktenskapsförord blir förklarat ogiltigt på grund av att det har inregistrerats vid fel domstol (jfr rättsfallet NJA 1954 s. 325).

I övrigt är skillnaderna mellan arbetsgruppens förslag och departementsförslaget huvudsakligen av redaktionell karaktär.

Vid ett ställningstagande till vilken eller vilka tingsrätter i ett län som skall vara behörig att handlägga de ärendetyper för vilka forumfrågan föreslås delegerad skall beaktas det geografiska avståndet för parterna, förutsättningar att ta till vara särskild kompetens eller andra särskilda resurser hos en tingsrätt, liksom behovet av samverkan med vissa myndigheter. Såsom anges i promemorian skall regeringen beakta de synpunkter som tingsrätterna i länet har i forumfrågan.

1 Förslag till lag om ändring rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 10 kap. 14 § skall ha följande lydelse,
dels att i balken skall införas två nya paragrafer, 10 kap. 20 b § och
19 kap. 11 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.

14 §

Käromål mot flera svarande *må* väckas vid den rätt, där någon av dem enligt *vad förut* i detta kapitel *är stadgat* har att svara, om det sker samtidigt och käromålen *stödja* sig på väsentligen samma grund. Är *saken* sådan, att endast en dom kan *givas* mot alla, som *hava* del i saken, *må* talan *ock* väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara.

Genkäromål *upptages* av den rätt, som *upptagit* huvudkäromålet.

Talan, som avses i 14 kap. 4 eller 5 §, *upptages* av den rätt, som *upptagit* huvudmålet.

Käromål mot flera svarande *får* väckas vid den rätt där någon av dem enligt *det som sagts förut* i detta kapitel har att svara, om det sker samtidigt och käromålen *stödj*er sig på väsentligen samma grund. *När saken* är sådan att endast en dom kan *ges* mot alla som *har* del i saken, *får* talan *i stället* väckas vid den rätt där någon av dem har att svara *eller där saken redan handläggs i mål mot någon av dem*.

Genkäromål *tas upp* av den rätt som *handlägger* huvudkäromålet.

Talan som avses i 14 kap. 4 eller 5 § *tas upp* av den rätt som *handlägger* huvudmålet.

20 b §

En tingsrätt får överlämna ett mål till en annan tingsrätt i samma län, om detta är till fördel för handläggningen av målet och den mottagande tingsrätten samtycker. Något överlämnande får dock inte ske, om behörigheten grundas på 16 § och någon av parterna motsätter sig ett överlämnande. Något överlämnande får inte heller ske, om tvisten är sådan som avses i 17 §. Den mottagande tingsrätten skall anses vara behörig, om det finns en tingsrätt i länet som skall anses vara behörig

19 kap.

11 b §

En tingsrätt får överlämna ett mål till en annan tingsrätt i samma län, om detta är till fördel för handläggningen av målet och den mottagande tingsrätten samtycker. Den mottagande tingsrätten skall anses vara behörig, om det finns en tingsrätt i länet som enligt en bestämmelse i detta kapitel skall anses vara behörig. Innan målet överlämnas skall parterna beredas tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövt.

Ansökan skall anses ha kommit in till den mottagande tingsrätten samma dag som den kom in till den tingsrätt som först tog emot ansökan. Handläggningen av målet skall fortsätta där den slutade hos den överlämnande tingsrätten.

Denna lag träder i kraft den

Härigenom föreskrivs i fråga om äktenskapsbalken
dels att 16 kap. 2 § skall ha följande lydelse,
dels att i balken skall införas en ny paragraf, 14 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

3 a §

En tingsrätt får överlämna ett äktenskapsmål till en annan tingsrätt i samma län, om detta är till fördel för handläggningen av målet och den mottagande tingsrätten samtycker. Den mottagande tingsrätten skall anses vara behörig, om det finns en tingsrätt i länet som på annan grund skall anses vara behörig. Innan målet överlämnas skall parterna beredas tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövligt.

Ansökan skall anses ha kommit in till den mottagande tingsrätten samma dag som den kom in till den tingsrätt som först tog emot ansökan. Handläggningen av målet skall fortsätta där den slutade hos den överlämnande tingsrätten.

16 kap.

2 §

Ansökan om registrering görs hos tingsrätt.

Ansökan om registrering görs hos en tingsrätt som regeringen bestämt för handläggning av ärenden om sådan registrering.

Till ansökan skall fogas den handling som skall registreras. Begärs registrering av en gåva som inte har skett skriftligen, skall uppgift om gåvan lämnas i en handling som har undertecknats av båda makarna.

Beträffande anmälan om bodelning finns bestämmelser i 9 kap. 1 § andra stycket.

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Prop. 2000/01:108
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken

dels att 6 kap. 17 a och 17 b §§ skall betecknas 6 kap. 17 b och 17 c §§,

dels att i balken skall införas en ny paragraf, 6 kap. 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

17 a §

En tingsrätt får överlämna ett mål om vårdnad, boende eller umgänge till en annan tingsrätt i samma län, om detta är till fördel för handläggningen av målet och den mottagande tingsrätten samtycker. Den mottagande tingsrätten skall anses vara behörig, om det finns en tingsrätt i länet som på annan grund skall anses vara behörig. Innan målet överlämnas skall parterna beredas tillfälle att yttra sig, om det inte är obehövt.

Ansökan skall anses ha kommit in till den mottagande tingsrätten samma dag som den kom in till den tingsrätt som först tog emot ansökan. Handläggningen av målet skall fortsätta där den slutade hos den överlämnande tingsrätten.

Denna lag träder i kraft den

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:206) om
felparkeringsavgift

Prop. 2000/01:108
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §⁹

Ett beslut enligt 9 § som innebär att betalningsansvaret undanröjts får inte överklagas.

Andra beslut enligt 9 § överklagas skriftligen till den tingsrätt inom vars domkrets överträdelsen har ägt rum. Överklagandet skall ges in till polismyndigheten. Det skall ha kommit in dit senast tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat anges i denna lag.

Andra beslut enligt 9 § överklagas skriftligen till den tingsrätt som regeringen bestämt för det län eller del av län där överträdelsen har ägt rum. Överklagandet skall ges in till polismyndigheten. Det skall ha kommit in dit senast tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat anges i denna lag.

Omständigheter eller bevis som inte angetts vid polismyndigheten får i tingsrätten eller hovrätten åberopas endast om parten gör sannolikt, att han haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet att ange omständigheten eller beviset vid polismyndigheten, eller om det av annan särskild anledning bör tillåtas att omständigheten eller beviset åberopas.

Denna lag träder i kraft den

⁹ Senaste lydelse 1996:257.

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 1 § konkurslagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Ansökan om konkurs görs skriftligen hos den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

Sökanden skall ange och styrka de omständigheter som gör rätten behörig, om de inte är kända.

En ansökan skall avvisas, om det inte av den framgår vilken tingsrätt som är behörig och sökanden inte följer ett föreläggande att avhjälpa bristen.

Ansökan om konkurs görs skriftligen hos den tingsrätt *som regeringen bestämt för det län eller del av län* där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

Denna lag träder i kraft den

6 Förslag till lag om ändring i skuldsaneringslagen
(1994:334)

Prop. 2000/01:108
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 21 § skuldsaneringslagen (1994:334) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Har någon borgenär motsatt sig förslaget skall kronofogdemyndigheten, om ansökan inte skall avslås enligt 12 § andra stycket, överlämna ärendet till *tingsrätten i den ort* där gäldenären är bosatt för vidare handläggning där. Om gäldenären inte är bosatt i Sverige skall ärendet överlämnas till Stockholms tingsrätt.

Föreslagen lydelse

21 §¹⁰

Har någon borgenär motsatt sig förslaget skall kronofogdemyndigheten, om ansökan inte skall avslås enligt 12 § andra stycket, överlämna ärendet till *den tingsrätt som regeringen bestämt för det län eller del av län* där gäldenären är bosatt för vidare handläggning där. Om gäldenären inte är bosatt i Sverige skall ärendet överlämnas till Stockholms tingsrätt.

Denna lag träder i kraft den

¹⁰ Senaste lydelse 1996:267.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:764) om
företagsrekonstruktion

Prop. 2000/01:108
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 1 § lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

En ansökan om företagsrekonstruktion får göras av gäldenären eller av en borgenär. Ansökan skall göras skriftligen hos den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

En ansökan om företagsrekonstruktion får göras av gäldenären eller av en borgenär. Ansökan skall göras skriftligen hos den tingsrätt *som regeringen bestämt för det län eller del av län* där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

I ansökan skall sökanden ange och styrka de omständigheter som gör rätten behörig, om de inte är kända.

Denna lag träder i kraft den

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över promemorian Vissa processrättsliga frågor rörande olika forumregler

Prop. 2000/01:108
Bilaga 4

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Lunds tingsrätt, Köpings tingsrätt, Hedemora tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Örebro tingsrätt, Karlstads tingsrätt, Lycksele tingsrätt, Luleå tingsrätt, Länsrätten i Värmlands län, Länsrätten i Västernorrlands län, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Riksrevisionsverket, Sveriges advokatsamfund, Nämndemännens riksförbund, Riksskatteverket, Statistiska centralbyrån, Svenska kommunförbundet och Sveriges domareförbund.

Riksskatteverket har bifogat yttranden av kronofogdemyndigheterna i Stockholm, Kalmar, Jönköping, Malmö, Härnösand och Umeå.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 36 kap. 1 §, 45 kap. 14 och 15 §§ samt 46 kap. 15 § skall ha följande lydelse,
dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 46 kap. 15 a § med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

1 §¹¹

Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne. I brottmål får dock målsäganden inte vittna, även om han ej för talan.

I brottmål får vittnesförhör inte heller äga rum med någon som har åtalats för medverkan till den gärning förhöret gäller eller för någon annan gärning som har omedelbart samband med den gärningen.

Vad som sägs i andra stycket om den som har åtalats skall också gälla den som för gärning som där avses

1. är skäligen misstänkt och har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 §,
2. har meddelats strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller
3. till följd av beslut enligt bestämmelser om åtalsunderlåtelse eller särskild åtalsprövning ej har åtalats.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättegång som inte avser åtal mot honom själv, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utevaro från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 31 kap. 4 §, 37 kap. 1 §, 45 kap. 15 § samt 46 kap. 15 § *första stycket*. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

Skall någon som avses i andra eller tredje stycket höras i en rättegång som inte avser åtal mot honom själv, gäller i fråga om kallelse till förhandling och påföljd för utevaro från förhandlingen samt i fråga om förhöret vad som sägs om tilltalade i 31 kap. 4 §, 37 kap. 1 §, 45 kap. 15 § samt 46 kap. 15 §. I fråga om rätt till ersättning för inställelse vid förhandling gäller 36 kap. 24 och 25 §§.

45 kap.

14 §¹²

Rätten *bestämme, så snart ske kan, tid för huvudförhandlingen.*

Rätten *skall bestämma tid för huvudförhandling så snart som*

¹¹ Senaste lydelse 1987:747.

¹² Senaste lydelse 1981:1294.

För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som *må* avgöras särskilt, *må* huvudförhandling utsättas, *ehuru* målet i övrigt *ej* är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om *ej till följd* av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet *längre uppskov är nödvändigt*. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från den dag då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt *till följd* av åtgärd som avses i 11 eller 12 § eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

möjligt. För behandling av *en* rättegångsfråga eller *en* del av saken, som *får* avgöras särskilt, *får* huvudförhandling *sättas ut, trots att* målet i övrigt *inte* är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om *inte längre uppskov är nödvändigt på grund* av åtgärd som avses i 11 eller 12 §, *målets omfattning* eller annan omständighet. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans *eller hennes* häktande.

Är den tilltalade ålagd reseförbud, skall huvudförhandling hållas inom en månad från den dag då åtalet väcktes, om inte längre uppskov är nödvändigt *på grund* av åtgärd som avses i 11 eller 12 §, *målets omfattning* eller annan omständighet. Har reseförbudet meddelats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för delgivning av beslutet.

15 §¹³

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han eljest talan jämte åklagaren eller skall han höras i anledning av åklagarens talan, skall *ock* målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, *förelägge* rätten honom vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. Skall han infinna sig personligen eller krävs det att han på annat sätt är närvarande, skall rätten förelägga honom vite. Om det finns anledning att anta att den tilltalade inte skulle *iaktta* ett sådant föreläggan-

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han *eller hon annars* talan jämte åklagaren eller skall han *eller hon* höras i anledning av åklagarens talan, skall *även* målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, *skall* rätten *förelägga* honom *eller henne* vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. Skall han *eller hon* infinna sig personligen eller krävs det att han *eller hon* på annat sätt är närvarande, skall rätten förelägga honom *eller henne* vite. Om det finns anledning att anta att den tilltalade inte skulle

¹³ Senaste lydelse 1982:283.

de, får rätten *förordna* att han skall hämtas till huvudförhandlingen. Kan målet enligt 46 kap. 15 § komma att avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, skall han i kallelsen erinras om detta. Rätten *förordnar* om inställandet av den som är anhållen eller häktad.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

följa ett sådant föreläggande, får rätten *besluta* att han *eller hon* skall hämtas till huvudförhandlingen. Kan målet enligt 46 kap. 15 a § komma att avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, skall han *eller hon* i kallelsen erinras om detta. Rätten *beslutar* om inställandet av den som är anhållen eller häktad.

Bestämmelser om kallande av vittne och sakkunnig finns i 36 och 40 kap.

46 kap.

15 §¹⁴

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han sig genom ombud då han har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten *förelägga nytt vite eller förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.*

Uteblir den tilltalade från *ett* rättegångstillfälle för huvudförhandling eller inställer han *eller hon* sig genom ombud då han *eller hon* har förelagts att infinna sig personligen, skall rätten *i första hand pröva om målet kan avgöras enligt 15 a §. Är det inte möjligt att avgöra målet skall rätten besluta att den tilltalade skall*

- 1. kallas på nytt vid vite,*
- 2. hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag eller*
- 3. häktas, om det finns förutsättningar för det.*

Kan saken utredas tillfredsställande, får målet avgöras trots att den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller har uteblivit, om

1. det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening,

2. den tilltalade, sedan stämning har delgetts honom, har avvikit eller håller sig undan på sådant sätt att han inte kan hämtas till huvudförhandlingen eller

3. den tilltalade lider av en all-

¹⁴ Senaste lydelse 1991:1549.

varlig psykisk störning och hans närvaro på grund därav inte är nödvändig.

I fall som avses i andra stycket 1 får fängelse ådömas endast om den tilltalade tidigare har uteblivit från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling i målet eller då har inställt sig endast genom ombud. Har åtalet efter det tidigare rättegångstillfället utvidgats till att avse ytterligare gärning, får fängelse ådömas endast om anledning fanns att döma till fängelse för de gärningar som åtalet avsåg innan det utvidgades.

Med de påföljder som anges i andra stycket 1 skall likställas förordnande enligt 34 kap. 1 § första stycket 1 brottsbalken. Detta gäller dock inte, om i samband med förordnandet villkorligt medgiven frihet från fängelsestraff skall förklaras förverkad i fråga om en strafftid som överstiger tre månader.

I fall som avses i andra stycket 2 får målet avgöras även om den tilltalade inte har delgetts kallelse till förhandlingen.

Rättegångsfrågor får avgöras trots att den tilltalade har uteblivit.

15 a §

Målet får avgöras även om den tilltalade har inställt sig endast genom ombud eller uteblivit, om den tilltalades personliga närvaro inte är nödvändig för utredningen och

1. det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening,

2. den tilltalade, sedan han eller hon har delgetts stämning, har avvikit eller håller sig undan på ett sådant sätt att han eller hon inte kan hämtas till

*huvudförhandlingen eller
3. den tilltalade lider av en all-
varlig psykisk störning.*

*Med de påföljder som anges i
första stycket 1 skall likställas för-
ordnande enligt 34 kap. 1 § första
stycket 1 brottsbalken. Det gäller
dock inte, om i samband med
förordnandet villkorligt medgiven
frihet från fängelsestraff skall
förklaras förverkad i fråga om en
strafftid som överstiger tre
månader.*

*I de fall som avses i första
stycket 2 får målet avgöras även
om den tilltalade inte har delgetts
kallelse till förhandlingen.*

*Rättegångsfrågor får avgöras
trots att den tilltalade har
uteblivit.*

Denna lag träder i kraft den

Härigenom föreskrivs i fråga om delgivningslagen (1970:428)
dels att 3 a § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 3 b §, av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §¹⁵

Om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna, får ordinär delgivning med den som är part eller som har liknande ställning i ett mål eller ärende ske genom att myndigheten sänder handlingen med post till den sökta under hans senast kända adress och minst en dag senare skickar ett meddelande om att handlingen har sänts (förenklad delgivning).

Förenklad delgivning får användas bara om den sökta har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet eller ärendet. Sådan upplysning behöver dock inte delges med den som har inlett förfarandet vid myndigheten eller som har gett in en handling i målet eller ärendet, om upplysningen lämnas i nära anslutning till att ansökan eller handlingen har kommit in till myndigheten.

Förenklad delgivning får inte avse stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka förfarandet vid myndigheten inleds. *Har ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning efter bestridande överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd får dock svaranden delges sökandens begäran om överlämnande och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning, om svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet hos tingsrätten, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd.*

Förenklad delgivning får *i andra fall än som följer av 3 b §* inte avse stämningsansökningar eller andra handlingar genom vilka förfarandet vid myndigheten inleds.

3 b §

Har ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning efter bestridande överlämnats till tingsrätt, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd, får svaranden delges sökandens begäran om

¹⁵ Senaste lydelse 1995:638.

överlämnande och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning, om svaranden under handläggningen hos kronofogdemyndigheten har delgetts upplysning om att förenklad delgivning kan komma att användas i målet hos tingsrätten, Arbetsdomstolen eller Statens va-nämnd.

En tilltalad i ett brottmål vid tingsrätt får delges stämningsansökan och andra handlingar i målet genom förenklad delgivning om han eller hon i samband med föreläggande av ordningsbot, eller utredning av ett brott som enligt 48 kap. 13 § rättegångsbalken får beivras genom sådant föreläggande, har delgetts upplysningar om att förenklad delgivning kan komma att användas i brottmålet.

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till lag om ändringen i lagen (1976:206) om
felparkeringsavgift

Prop. 2000/01:108
Bilaga 5

Härmed föreskrivs att 10 § lagen (1976:206) om felparkeringsavgift¹⁶ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹⁷

Ett beslut enligt 9 § som innebär att betalningsansvaret undanröjts får inte överklagas.

Andra beslut enligt 9 § överklagas skriftligen till den tingsrätt inom vars domkrets överträdelsen har ägt rum. Överklagandet skall ges in till polismyndigheten. Det skall ha kommit in dit senast tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat anges i denna lag.

Andra beslut enligt 9 § överklagas skriftligen till den tingsrätt inom vars domkrets överträdelsen har ägt rum, *om inte regeringen föreskriver att det skall ske till en annan tingsrätt med domkrets i samma län.* Överklagandet skall ges in till polismyndigheten. Det skall ha kommit in dit senast tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat anges i denna lag.

Omständigheter eller bevis som inte angetts vid polismyndigheten får i tingsrätten eller hovrätten åberopas endast om parten gör sannolikt, att han haft giltig ursäkt för sin underlåtenhet att ange omständigheten eller beviset vid polismyndigheten, eller om det av annan särskild anledning bör tillåtas att omständigheten eller beviset åberopas.

Denna lag träder i kraft den

¹⁶ Lagen omtryckt 1987:25.

¹⁷ Senaste lydelse 1996:257.

Härmed föreskrivs att 21 § skuldsaneringslagen (1994:334) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Har någon borgenär motsatt sig förslaget skall kronofogdemyndigheten, om ansökan inte skall avslås enligt 12 § andra stycket, överlämna ärendet till tingsrätten i den ort där gäldenären är bosatt för vidare handläggning där. Om gäldenären inte är bosatt i Sverige skall ärendet överlämnas till Stockholms tingsrätt.

Föreslagen lydelse

21 §¹⁸

Har någon borgenär motsatt sig förslaget skall kronofogdemyndigheten, om ansökan inte skall avslås enligt 12 § andra stycket, överlämna ärendet till tingsrätten i den ort där gäldenären är bosatt för vidare handläggning där, *om inte regeringen föreskriver att det skall ske till en annan tingsrätt med domkrets i det län där gäldenären är bosatt.* Om gäldenären inte är bosatt i Sverige skall ärendet överlämnas till Stockholms tingsrätt.

Denna lag träder i kraft den

¹⁸ Senaste lydelse 1996:267.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion

Prop. 2000/01:108
Bilaga 5

Härmed föreskrivs att 2 kap. 1 § lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

En ansökan om företagsrekonstruktion får göras av gäldenären eller av en borgenär. Ansökan skall göras skriftligen hos den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet. Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

En ansökan om företagsrekonstruktion får göras av gäldenären eller av en borgenär. Ansökan skall göras skriftligen hos den tingsrätt där gäldenären bör svara i tvistemål som angår betalningsskyldighet i allmänhet, *om inte regeringen föreskriver att det skall ske till en annan tingsrätt med domkrets i det län där gäldenären bör svara.* Ansökningshandlingen skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller sökandens ombud.

I ansökan skall sökanden ange och styrka de omständigheter som gör rätten behörig, om de inte är kända.

Denna lag träder i kraft den

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2001-03-14

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Leif Thorsson, regeringsrådet Rune Lavin.

Enligt en lagrådsremiss den 1 mars 2001 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i delgivningslagen (1970:428),
3. lag om ändring i lagen (1976:206) om felparkeringsavgift,
4. lag om ändring i skuldsaneringslagen (1994:334),
5. lag om ändring i lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Åsa Nord.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

46 kap. 15 a §

En av förutsättningarna för att ett mål skall kunna avgöras i den tilltalades utevaro är enligt gällande rätt att saken ändå kan utredas tillfredsställande. I det remitterade förslaget motsvaras denna förutsättning av en föreskrift om att den tilltalades personliga närvaro inte är nödvändig för utredningen.

Den föreslagna ändringen har under remissbehandlingen kritiserats av åtskilliga domstolar och av Sveriges Domareförbund. Bl.a. har uttalats att det vid en jämförelse mellan uttrycken är svårt att utläsa att förslaget vidgar möjligheterna att avgöra mål i den tilltalades utevaro. I motivuttalandena antyds att domstolen skulle kunna beakta förhållandet mellan den påföljd som den tilltalade kan dömas till och de konsekvenser av ekonomisk och annan art som han kan drabbas av om målet skjuts upp. Väl är det möjligt att sådana avvägningar kan göras någon gång i praktiken med gott resultat. Att uttrycka en sådan tanke i lagtext är däremot svårt. Kravet måste också i fortsättningen vara att utredningen i målet ger tillräckligt underlag för en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar dom (prop. 1981/82:105 s. 7). Den nuvarande lydelsen ger uttryck åt detta krav. Att ändra lagtexten på det sätt som föreslås och förena denna ändring med motivuttalanden som inte hänför sig till vad som är nödvändigt "för utredningen" är ägnat att skapa förvirring. Lagrådet, som enligt regeringsformen har att beakta rättssäkerhetens krav, förordar att det nuvarande uttrycket behålls.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 22 mars 2001

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Winberg, Ulvskog, Sahlin, von Sydow, Klingvall, Östros, Messing, Engqvist, Rosengren, Larsson, Lejon, Lövdén, Ringholm, Bodström

Föredragande: statsrådet Bodström

Regeringen beslutar proposition 2000/01:108 Åtgärder mot inställda huvudförhandlingar i brottmål vid tingsrätterna m.m.